

บทที่ 5

แนวความคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา

- ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม
- ทฤษฎีการยอมรับวิทยาการใหม่
- ทฤษฎีการจัดชั่งชั้นทางสังคม
- ทฤษฎีพฤติกรรมสังคม
- ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคม
- ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่
- ทฤษฎีความขัดแย้ง
- ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์
- ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน
- ทฤษฎีพัฒนาการ

บทที่ 5

แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา

การที่มนุษย์มีพฤติกรรมต่างกัน ถ้าเพราะว่ามนุษย์มีความรู้สึก ความต้องการ ความปรารถนา กิจลศหรือตัพหาในสิ่งต่าง ๆ ในเมื่อมีอนกัน เมื่อมนุษย์เรา เกิดความไม่พอใจกับสภาพเดิมที่เคยเป็นอยู่ และเริ่นรู้สึกว่าซึ่งมีสิ่งที่ดีและใหม่กว่าในโลกนี้อีกมาก ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองตอบความต้องการเหล่านั้นมนุษย์จึงได้ประดิษฐ์กันสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา หรือมีการขยับยืดจากผู้อื่น เช่น เทคโนโลยี รูปแบบขององค์การ หรือการขยับรูปแบบความเชื่อต่าง ๆ เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่ตน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสาระสำคัญของบวนการขั้นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Spicer 1962 : 292) โครงการพัฒนาต่าง ๆ เป็นโครงการเปลี่ยนแปลงแบบนี้แน่ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความเชื่อ ความไม่เชื่อ ทัศนคติของประชาชน และเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น การส่งเสริมให้ประชาชนยอมรับวิชาการใหม่ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญของโครงการพัฒนาชนชนในประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่การที่ประชาชนจะยอมรับหรือตัดสินใจเข้าร่วมในกิจกรรมของชนชนนั้น ย้อนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบบนหลายประการ เช่น ความรู้ ภูมิปัญญา ความสามารถ โอกาส ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะช่วยในการพิจารณาว่าจะเข้าร่วมดีหรือไม่ ถ้านุคติได้พิจารณาข้อดีและข้อเสียแล้ว และเห็นว่าการเข้าร่วมกิจกรรมของชนชนจะเป็นประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัว และชนชนส่วนรวมแล้ว เนาก็จะตัดสินใจเข้าร่วม

ในทางทฤษฎี การศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น นักวิชาการในสาขาต่าง ๆ เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา เศรษฐศาสตร์ มนุษยชีววิทยา ได้ทำการศึกษาและสร้างทฤษฎีขึ้นมาเพื่อที่จะอธิบายถึงบวนการเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางสังคม

(Social Participation Theories)

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของโครงการพัฒนาชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการส่งเสริมให้ประชาชนในระดับท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงชุมชน อย่างกว้างขวาง โดยการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เช่น การร่วมประชุม การเสนอปัญหาและความต้องการของชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มหรือองค์กร การเข้าร่วมตัดสินใจ เช่น การร่วมกำหนดแผนงาน และวางแผนการ การร่วมคัดเลือกและวางแผนโครงการ การยอมรับเหตุผลและอ่านใจในการตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม เช่น การร่วมปฏิบัติความแผนงานและโครงการ การเข้าร่วมผูก螈ร่วม และการร่วมบำรุงรักษาในกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จะโดยทางตรงคือเข้าร่วมเอง หรือโดยอ้อม คือสนับสนุนให้ผู้อื่นเข้าร่วม

Spicer (1962) ได้ชี้ให้เห็นว่าพนักงานส่งเสริมการเกษตร ควรจะได้ใช้ วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนเข้าร่วมในกระบวนการยอมรับวิทยาการใหม่ๆ ฯ ขึ้นตอน เห็นอกล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของประชาชนนั้น หมายถึง การที่ประชาชนเข้าร่วมในการวางแผน อภิปราย และแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะต่อปัญหาต่างๆ ตลอดจนผลประโยชน์ที่จะได้รับ การแนะนำวิทยาการใหม่ๆ และการบริหารงาน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมขององค์กรต่างๆ ไม่เพียงแต่ทำให้ประชาชนรู้สึกว่า เขายังมีโอกาสที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถและเกิดความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการทำน้ำ แต่ยังช่วยให้เข้าสามารถดำเนินการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นอยู่ ของเข้าให้ดีขึ้น

Reeder (1975) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจก ชานและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

Anderson (1963) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางสังคมดังต่อไปนี้ “การมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การที่บุคคลเข้าร่วมทำกิจกรรมกับผู้อื่นในองค์กรหรือสมาคมโดยตรง และการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นไปด้วยความสมัครใจ”

โดยทั่วไป การที่คนมาร่วมกันเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างนั้น อาจจะมีพลังผลักดันหรืออาจจะถูกบังคับให้เข้าร่วม การบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมทางสังคม แนวความคิดของกรณีที่ส่วนร่วมทางสังคมมีลักษณะค้ำประกันกับแนวความคิดของการพัฒนาชุมชน ในเรื่องการพัฒนาชุมชนนั้นอาจกล่าวได้ว่า ประชาชนเข้ามาร่วมกิจกรรมพัฒนาโดยความสมัครใจ

การมีส่วนร่วมในการกระทำการทางสังคมอาจแบ่งออกเป็น 4 ประการ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการยอมรับความคิดและการปฏิบัติใหม่ ๆ เช่น การยอมรับข้าวพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยเกลนี การวางแผนครอบครัว การยอมรับทางด้านอนามัยกันขี้ใหม่
2. การมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมของชุมชน เช่น การสร้างถนน บ่อหน้า สะพาน ทำนบหรือเชื่อม สถาปัตยกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการกิจกรรมขององค์กรที่เป็นทางการ และองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น กิจกรรมการหุ่นข้าว และก่อตุ้นอาชีพต่าง ๆ
4. การเขียนเรียนเพื่อบ้านและกิจกรรมของกลุ่มเล็ก ๆ โดยปกติการยอมรับวิชาการแผนใหม่ และการมีส่วนร่วมทางสังคม มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมทางสังคมนั้นอาจพิจารณาได้ว่า ย้อนมาถ่องการยอมรับวิชาการแผนใหม่

นักวิจัยทางสังคมศาสตร์ได้พยาบานสร้างเครื่องมือวัดการมีส่วนร่วมที่เป็นมาตรฐานโดยการพัฒนาและคัดแบ่งจากผลงานของนักวิจัยก่อน ๆ เช่น Chapin,

Howthrown, Hypes, Herkpatrick, Lindstrom, Mangus and Cottom, Goldhamer, Hey, Kaufman, Dumcan and Artis ด้วยการนำเอาองค์ประกอบของต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน มาสร้างมาตรฐานวัดการมีส่วนร่วม ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันมากกับเครื่องมือวัดของ Chapin องค์ประกอบของความมีส่วนร่วม 5 ประการ ได้แก่

1. การเป็นสมาชิก (membership)
2. การเข้าร่วมประชุม (attendance)
3. การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ (contribution)]
4. การเป็นกรรมการ (membership on committees)
5. การดำรงตำแหน่งต่าง ๆ (holding offices)

องค์ประกอบทั้ง 5 ประการนี้พัฒนาขึ้นมาโดยชัดเจนจากการวัดได้จาก ลักษณะภายนอก (explicit) ปัญหาในการใช้เครื่องมือวัดนี้อยู่ที่การปรับปรุงให้ให้ เหมาะสมกับอุปนิธิต่าง ๆ ซึ่งไม่เหมือนกัน

การมีส่วนร่วมทางสังคมและการยอมรับวิชาการใหม่ มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมทางสังคมนั้นอาจพิจารณาได้ว่า บ่อน้ำก่อนการยอมรับ วิชาการใหม่ การมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นปัจจัยที่จำเป็นในการดำเนินงานพัฒนา ชุมชน จากประสบการณ์ที่ผ่านมาพบว่า ถ้าประชากรประชาชนอาสาแล้ว โครงการ พัฒนาชุมชนก็ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้

ทฤษฎีการยอมรับวิชาการใหม่

(Adoption of Innovation Theories)

เครื่องชี้ของความสำเร็จของโครงการพัฒนาชุมชน คือ การยอมรับ วิชาการใหม่ ในเรื่องต่าง ๆ หรือการมีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคมของประชาชนที่อยู่ ในชุมชนนั้น ทฤษฎีที่อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังกล่าวมีอยู่หลายทฤษฎี ในที่นี้จะกล่าวถึงแนวความคิดทฤษฎีการยอมรับวิชาการใหม่ของ Rogers

Rogers (1971) กล่าวว่า การที่บุคคลจะยอมรับวิทยาการใหม่ไปช่วยในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ นั้น จะต้องผ่านกระบวนการยอมรับ (Adoption process) ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นการรับรู้ (awareness stage) หมายความว่า บุคคลได้กระบวนการวิทยาการใหม่หรือความคิดใหม่เป็นครั้งแรก แต่ยังขาดความรู้อย่างแจ่มแจ้งในวิทยาการใหม่นั้น เป็นการรับรู้ว่าวิทยาการใหม่มีอยู่ แต่ยังไม่ได้แสวงหาข่าวสารเพิ่มเติม

2. ขั้นความสนใจ (interest stage) หมายความว่า บุคคลเริ่มสนใจความรู้ใหม่และพยายามแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

3. ขั้นการประเมินผล (evaluation stage) หมายความว่า บุคคลคิดทบทวนไตรตรองถึงผลดีผลเสียของความรู้ใหม่มอญในใจก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะทดลองทำหรือไม่ทำต่อไป

4. ขั้นการทดลอง (trial stage) หมายความว่า บุคคลนำความรู้ใหม่ไปปฏิบัติในขนาดเล็ก ๆ เป็นการทดลองเพื่อศึกษาและตัดสินใจยอมรับโดยเต็มที่ต่อไป

5. ขั้นการยอมรับ (adoption stage) หมายความว่า เป็นขั้นตอนที่บุคคลทดลองใช้นาวิทยาการใหม่ไปปฏิบัติต่อไปอย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการยอมรับผลการทดลองในขั้นก่อนว่าใช้ได้ผล

นอกจากนี้ Rogers ได้เสนอถักพะของวิทยาการใหม่ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ความได้เปรียบสัมพันธ์ (relative advantage) หมายความว่าวิทยาการใหม่มีส่วนที่เหนือกว่าของเดิม เป็นเรื่องของทัศนภาพ (perception) ของสามาชิกของสังคมที่มีผลกระบวนการต่ออัตราการยอมรับ กล่าวคือ ผู้ที่มองเห็นความได้เปรียบชัดแจ้งย่อมจะรับวิทยาการใหม่เร็วกว่าบุคคลอื่น

2. ความสอดคล้องกัน (Compatibility) หมายความว่าวิทยาการใหม่มีความสอดคล้องกับค่านิยม และประเพณีในอัตลักษณ์ของผู้ขอมรับ หากไม่สอดคล้อง กับปัจจัยทางสังคม การขอมรับจะไม่ร่วมเริ่มเท่ากับวิทยาการใหม่ที่สอดคล้องกับ ปัจจัยทางสังคมนั้น

3. ความซับซ้อน (complexity) หมายถึงวิทยาการใหม่ที่มีลักษณะยาก แก่การกระทำความเข้าใจและนำไปใช้ วิทยาการใหม่อาจจัดลำดับจากยากไปหาง่าย ซึ่งความซับซ้อนของวิทยาการใหม่ทางการเกษตรมีความตื้นพ้นที่กับอัตราการขอมรับ ของเกษตรกร

4. ความสามารถแยกย่อยออกเป็นส่วน ๆ ได้ (divisibility) หมายถึง ระดับที่วิทยาการใหม่สามารถแยกย่อยออกไปทำการทดลองทำในขอบเขตจำกัดได้ ซึ่งจะได้รับการขอมรับเร็วกว่าวิทยาการใหม่ที่ไม่สามารถแยกย่อยออกไปทดลองทำใน ส่วนเดียวกันได้

5. ความสามารถถ่ายทอดให้เข้าใจได้ (Communication) หมายความ ถึง ระดับที่ผลของวิทยาการใหม่ สามารถเผยแพร่กระจายไปยังบุคคลอื่น ผลของความคิด ใหม่บางอย่างที่ง่ายแก่การสังเกตและถือสารให้คนอื่นเข้าใจได้ ดังนั้น ความสามารถ ถือสารของวิทยาการใหม่ตามการรับรู้ของผู้ชำนาญในสังคมมีผลทำให้อัตราการขอมรับ แตกต่างกัน

นอกจากนี้จากทัศนภาพของผู้ขอมรับในคุณลักษณะ 5 ประการของ วิทยาการใหม่ดังกล่าวแล้ว Rogers ได้ให้แนวคิดต่อไปอีกว่า น่าจะมีปัจจัยอื่น ๆ อีก 4 ประการ ที่มีผลต่ออัตราการขอมรับ คือ

1. แบบของการตัดสินใจขอมรับวิทยาการใหม่ (the type of innovation decision) มีส่วนตื้นพ้นที่กับอัตราการขอมรับวิทยาการใหม่มี 3 แบบคือ

1.1 การตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่ที่รุคเริ่วเป็นการตัดสินใจของผู้มีอำนาจถึงการ (authority)

1.2 การตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่ที่รองลงมา เป็นการตัดสินใจแบบมีโอกาสเลือก (optional) คือมีทางเลือกให้พิจารณาหลายทาง

1.3 การตัดสินใจยอมรับวิทยาการใหม่ที่ก่อนข้างช้า เป็นแบบการตัดสินใจที่ให้โอกาสคนทั่ว ๆ ไปแสดงความคิดเห็นด้วยกันกว่าคนส่วนใหญ่แน่ใจเชิงตัดสินใจ (collective)

2. ช่องทางของการสื่อความรู้ที่ใช้เป็นตัวแพร่กระจายวิทยาการใหม่ซึ่งมีหน้าที่ต่าง ๆ กัน ในกระบวนการตัดสินใจของผู้ยอมรับวิทยาการใหม่ (the master of communication channels) Rogers ให้แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของเรื่องนี้ดังนี้

2.1 ขั้นการรับรู้ (knowledge stage) ลักษณะทางค้านความสอดคล้องกัน และความขับข้อนของวิทยาการใหม่น่าจะมีความสำคัญมากที่สุด

2.2 ขั้นซักชวน (persuasion stage) ลักษณะของวิทยาการใหม่ ค้านความได้เปรียบสัมพันธ์และความสามารถสังเกตได้มีความสำคัญมากที่สุด

2.3 ขั้นตัดสินใจ (decision stage) ความสามารถแยกย่อยไปทดลองทำได้ (triality) ของวิทยาการใหม่มีความสำคัญมากที่สุด

สำหรับช่องทางการสื่อความรู้ Rogers กล่าวว่า ประกอบด้วยกระบวนการของผู้ตั้ง標準หรือแหล่งกำเนิดสาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร

ช่องทางสื่อสาร เป็นวิธีการที่ผู้ส่งข่าวสารนำข่าวสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งแยก
ได้ 2 ลักษณะ คือ

- ช่องทางสื่อสารมวลชน (mass media channel) เป็นวิธีทางในการถ่ายทอดข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ภาคขอนคร วิทยุ โทรทัศน์ เป็นต้น
- ช่องทางสื่อสารระหว่างบุคคล (interpersonal channel) เป็นการติดต่อระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

3. ลักษณะธรรมชาติของระบบสังคม (the nature of social system) ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ บรรทัดฐานทางสังคม ในสังคมที่ทันสมัย อัตราการยอมรับวิทยาการใหม่ค่อนข้างจะรวดเร็วกว่าสังคมที่ล้าหลังหรือสังคมโบราณ เพราะว่า สังคมที่ทันสมัยทั้งหมดคิดต่อต้านการยอมรับความคิดใหม่มีน้อยกว่าสังคมโบราณ ซึ่งเป็นสังคมที่อัตราการยอมรับค่อนข้างต่ำ

4. ความพยายามเพื่อพยายามของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการแพร่กระจายวิทยาการใหม่ที่มีผลต่ออัตราการยอมรับ (the extent of change agents promotion efforts) ความสำนึกระหว่างอัตราการยอมรับกับความพยายามเพื่อพยายามของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทุ่มเทความพยายามไปหนึ่งหน่วยของอัตราการยอมรับ อาจจะออกมากห้ามหรือน้อยกว่าหนึ่งหน่วยก็ได้

Rogers ได้สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับวิทยาการใหม่ (innovations) ไปใช้หรือการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องใดเรื่องหนึ่งนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. คุณสมบัติของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

- 1.1 ความเต็มใจและทำงานเพื่อชุมชนจริง
- 1.2 มีความสามารถในการถ่ายทอดเชื่อมต่อ เช่น การพูดการเขียน
ความมีเหตุผล ตลอดจนความสามารถในการรับฟังเชื่อมต่อ
- 1.3 มีความรู้ความชำนาญในเรื่องที่ตนจะนำไปเผยแพร่
- 1.4 มีทักษะที่ต้องดูแล ต่อสิ่งที่จะนำการเปลี่ยนแปลงและต่อ^{บุคคลหรือกลุ่มบุคคลเป้าหมาย}
- 1.5 มีความสามารถในการเลือกสื่อกลางในการติดต่อ

2. สิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะนำไปเปลี่ยนแปลง
การยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่ต้องรวมของคนในสังคมจะสูง ถ้าสิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ นั้น
มีลักษณะที่สำคัญ ก็คือ

- 2.1 มีความคล้ายคลึงไม่ซ้ำเบื้องต้นที่มีอยู่แล้วในชุมชน
- 2.2 มีความเหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่แล้วในสังคม
- 2.3 สิ่งนี้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน วิธีการไม่
ซ้ำซากและเข้าใจง่าย
- 2.4 สิ่งนี้เมื่อนำไปปฏิบัติแล้วต้องเอื้ออำนวยประทับใจในด้าน^{ความพึงพอใจ หรือมีการนับถือยกย่องเมื่อนำไปปฏิบัติ}
- 2.5 สิ่งนี้ต้องประหยัดเวลาในการปฏิบัติการ

3. สภาพทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ ก็คือ

- 3.1 สภาพการถือครองที่ดิน
- 3.2 ลักษณะทางสังคมบางประการ เช่น กันที่อยู่ในสังคมแบบ
รักษาชนบทธรรมเนียมประเพณีเก่า
- 3.3 ลักษณะการรวมตัวกันทางสังคม
- 3.4 ท่านผู้นำของคนในสังคม
- 3.5 สภาพแวดล้อมทางกฎหมายศาสตร์ ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติ

4. สมรรถภาพในการดำเนินงานของสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น
 - 4.1 สถาบันสินเชื่อเพื่อการเกษตร
 - 4.2 สถาบันวิจัยและส่งเสริมการเกษตร
 - 4.3 สถาบันวิชาการเกี่ยวกับการตลาด
 - 4.4 สถาบันที่ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิรูปที่ดิน
 - 4.5 สถาบันที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภค
 - 4.6 สถาบันเกี่ยวกับสื่อมวลชน

5. ตักษะของบุคคลเป้าหมายหรือผู้รับการเปลี่ยนแปลง เช่น
 - 5.1 ตักษะพื้นฐานทั่วไปเกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา
 - 5.2 ความสามารถในการรับข่าวสาร เช่น การฟัง การอ่าน และ
ความรู้สึกนึกคิด
 - 5.3 มีทักษะที่คือตอนเดองคือสิ่งปฏิบัติใหม่ ๆ และคือผู้นำการ
เปลี่ยนแปลง
 - 5.4 มีความสนใจกับปัญหาของตนเอง และเพื่อนบ้านในเรื่องที่
เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตนเอง รวมทั้งติดต่อกันเจ้าหน้าที่ส่ง
เสริมมากกว่า รวมทั้งการเป็นสมาชิกของกลุ่มเกษตรกร
 - 5.5 มีความพร้อม มีแรงจูงใจ มีข้อมูลในเรื่องที่เกิดการเปลี่ยน
แปลง

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า การเปลี่ยนแปลงของชุมชน จะมาจากการไกภายนอก
มากกว่ากลไกภายในชุมชน และจะมีจุดเริ่มต้นจากภายนอกชุมชนก่อน ซึ่งนักพัฒนาที่
เป็นส่วนหนึ่งของกลไกภายนอก จึงย้อนมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงตาม
ทฤษฎี

Lionberger (1960) ได้ระบุถึงปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ที่มีความ
สัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการใหม่ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่ (1) ปัจจัยทางด้านการสื่อ

สาร (2) ปัจจัยทางด้านสังคม (3) ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม (4) ปัจจัยทางด้านบุคคล และ (5) ปัจจัยทางด้านสถานการณ์

ข้อสรุปเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการใหม่แยกเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้ (Lionberger, 1960 : 12 – 17)

1. วิทยาการใหม่ ๆ หรือแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะนำไปเปลี่ยนแปลงสังคมสืบต่อไปกับความคิดและความเชื่อของคนในสังคม การยอมรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคมจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว
2. เกษตรกรรมต้องกระหน่ำดึงความต้องการวิทยาการใหม่ ๆ เพื่อนั้น
3. การลงทุนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง ถ้าวิทยาการใหม่ลงทุนน้อย เกษตรกรรมยอมรับอย่างรวดเร็วกว่าวิทยาการใหม่ที่ต้องลงทุนสูง
4. วิทยาการใหม่จะยิ่ง ๆ ที่ได้ทำการสาธิตทดลองให้ประชาชนได้เห็นช่องจริงแล้ว จะได้รับการยอมรับเร็วขึ้น
5. กลุ่มนักวิชาการใหม่ที่มีอิทธิพลต่ออัตราการยอมรับวิทยาการใหม่
6. เพื่อนบ้านมีอิทธิพลต่ออัตราการยอมรับวิทยาการใหม่
7. สามารถในครอบครัวจะมีพฤติกรรมยอมรับวิทยาการใหม่แตกต่างกันออกไป
8. ประชาชนจะได้รับอิทธิพลจากกลุ่มซึ่งเขาไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก
9. ค่านิยมของบุคคลอาจจะเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วขึ้นหรือช้าลง
10. การศึกษาในระบบโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับวิทยาการใหม่ เกษตรกรที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาจะยอมรับวิทยาการใหม่เร็วกว่า และมีรายได้สูงกว่าเกษตรกรที่เรียนจบชั้นประถมศึกษา

Mosher (1966) ได้เสนอแนวคิดเพื่ออธิบายถึงวิธีการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร ในกรรณ์ของ Mosher เขายังเห็นว่า การยอมรับวิทยาการใหม่เป็นเพียง

หนึ่งในหัวข้อปัจจัยที่จำเป็นในการพัฒนาเกณฑ์กรรม นอกจากการยอมรับวิทยาการใหม่แล้ว ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรจะต้องอาศัยปัจจัยที่จำเป็นด้วยกัน ๆ ด้วยปัจจัยที่จำเป็นในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร 5 ประการ ได้แก่

1. การตลาดสำหรับผลผลิตทางการเกษตร
2. การใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการผลิต
3. การจัดหากครรื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรให้แก่ท้องถิ่น
4. แรงงานใจให้เกษตรกรทำการผลิต
5. การขนส่ง

นอกจากปัจจัยที่จำเป็น 5 ประการแล้ว Mosher ยังได้ระบุถึงปัจจัยที่เป็นตัวเร่งในการพัฒนาเกณฑ์กรรม 5 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาเพื่อการพัฒนา
2. ศินเชื่อเพื่อการผลิต
3. การรวมกลุ่มกระทำการของเกษตรกร
4. การปรับปรุงและขยายที่ดินเพื่อการเกษตร
5. การวางแผนระดับชาติเพื่อการพัฒนาการเกษตร

ปัจจัยทั้ง 10 ประการนี้ เป็นเงื่อนไขที่สำคัญในการพัฒนาทางการเกษตร ด้านหากไม่สามารถส่งเสริมให้มีปัจจัยเหล่านี้เกิดขึ้น ก็จะไม่สามารถพัฒนาการเกษตรได้

ทฤษฎีการจัดชั้นทางสังคม

(Social Stratification Theories)

การจัดชั้นทางสังคม หรือจัดลำดับสถานภาพของบุคคล คือ การที่บุคคลในสังคมถูกประเมินให้อยู่ในลำดับชั้นที่แตกต่างกัน โดยอาศัยตำแหน่งทางสังคมเป็นเครื่องวัด บุคคลที่อยู่ในตำแหน่งสูงที่มีเกียรติ จะถูกจัดอยู่ในลำดับชั้นหรือ

สถานภาพที่สูงกว่าบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งต่ำลงนั้นจึงมีค่านิยม ทัศนคติ โอกาสในชีวิต แบบแผนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกับบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า

Mark (1959) กล่าวถึง การแบ่งบุคคลในสังคมออกเป็นขั้นต่าง ๆ ซึ่งนำมาสู่แนวความคิดของพวากชนนิวนิสต์ที่แบ่งกลุ่มคนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มตัวแทนกิจการทางเศรษฐกิจและทรัพย์สิน คือ พวกร่อค้า พวกราษฎร์ ทุน กับพวกรุกข์ ทุกคนทำงานเพื่อสรุปรวมความความสามารถแต่บริโภคเท่าที่แต่ละคนมีความต้องการ ซึ่งก่อให้เกิดความขัดแย้ง เสนอภาคกัน Karl Mark กล่าวว่า ชนชั้นเกี่ยวกับปัจจัย 2 ประการ ประการแรก ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจ ประการที่สอง ได้แก่ ความรู้สึกว่าตนอยู่ในชนชั้นใด (Class Consciousness)

Weber (1964) กล่าวถึง การจัดช่วงขั้นของสังคมต่าง ๆ ว่ามีพื้นฐานมาจากปัจจัย 3 ประการ คือ

ก. การเป็นเจ้าของทรัพย์สิน หมายถึง การเป็นเจ้าของกิจการเอง หรือ เป็นสูกช้าง การได้มาซึ่งทรัพย์สิน คือ การผลิตของหรือต้องซื้อมา

ข. การมีอำนาจทางการเมือง หมายถึง การมีอำนาจและตำแหน่งทางการเมือง จะเป็นส่วนที่ทำให้บุคคลมีอำนาจแตกต่างกันไป อิทธิพลทางการเมืองอาจมีผลถึงอำนาจทางสังคมและเศรษฐกิจ ตามความเป็นจริงผู้ที่มีอำนาจอย่างหนึ่ง สามารถเอาอำนาจนั้นไปใช้กับกรณีใดกรณีหนึ่ง บุคคลซึ่งมีความมั่งคั่งก็สามารถจะได้ทั้งสถานภาพและอำนาจทางการเมือง บุคคลผู้ซึ่งมีสถานภาพสูงจะมีอิทธิพลทางการเมืองได้ และนักการเมืองก็จะมีผลประโยชน์ในทางสังคมและเศรษฐกิจ

ค. การมีเกียรติยศหรือชื่อเสียงในสังคม โภคภูมิจากฐานะหรือสถานภาพทางสังคม เช่น ฐานะความเป็นอยู่ การศึกษา หน้าที่การทำงาน การบริโภคสินค้า เช่น การแสดงความโ่ออ่า ภูมิฐาน หรือแสดงความต่ำต้อย บางกรณีจะมีทรัพย์น้อย

แต่แสดงออกในรูปของการครองชิงพื้นที่อย่างไม่อ่า ภูมิฐาน สังคมอาจยกย่องให้เกียรติเป็นกุญแจที่มีฐานะสูงได้

Bredemirer and Stephenson (1972) กล่าวว่า การจัดช่วงชั้นทางสังคม หมายถึง ความไม่เท่าเทียมในเรื่องต่อไปนี้

ก. ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ความไม่เท่าเทียมกันในเรื่อง การกระจายศักดิ์และบริการไปสู่สามชั้นในสังคม ทำให้บุคคลมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน และโอกาสความก้าวหน้าในชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ และประสบการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปด้วย

ข. ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเกียรติยศ หมายถึง การประเมินความหมาย การได้รับการยกย่องนับถือให้อยู่ในสถานภาพและบทบาทในสังคมสูงต่ำไม่เท่ากัน กันที่มีสถานภาพทางสังคมแตกต่างกัน มักจะมีแบบแผนการดำเนินชีวิต เช่น การศึกษา การแต่งกาย แบบแผนการนับถือ ภารกิจที่ผูกพันอยู่ในที่แตกต่างกัน

ค. ความไม่เท่าเทียมกันทางด้านอำนาจ อิทธิพลในที่นี้หมายถึง ความสามารถที่จะห้ามใจตามแนวทางที่ตนต้องการ อาจจะเป็นการทำให้คนอื่นยอมรับในสิ่งที่เราต้องการ หรือในบางครั้งอาจมีการใช้อิทธิพลไปในทางที่ผิดกฎหมาย

Parsons (1962) กล่าวถึง การจัดลำดับชั้นทางสังคมว่า เป็นผลที่เกิดจากกระบวนการกระบวนการกระทำของมนุษย์ กล่าวก็อ มนุษย์เป็นผู้ประเมินความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในเบื้องต้นของการกระทำ และคุณภาพของสิ่งเหล่านั้น สิ่งที่ใช้ในการประเมินความหมายก็คือ ค่านิยมในสังคม สังคมจะคำรับอยู่ได้ก็ต้องการปฏิบัติในตำแหน่งที่แตกต่างกัน ตำแหน่งที่มีความสำคัญมาก อาจจะต้องอาศัยความสามารถ และความชำนาญมากกว่าตำแหน่งอื่น ๆ ดังนั้น ตำแหน่งนี้จึงได้รับค่าตอบแทนสูง การให้ค่าตอบแทนหรือรางวัลในตำแหน่งต่าง ๆ ไม่เท่ากันจึงทำให้เกิดการจัดชั้นทางสังคมขึ้น

กลุ่มทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (structural – functional theory) กลุ่มนักทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่มีความเห็นว่า ช่วงชันเป็นเรื่องจำเป็นของสังคมและเป็นสิ่งที่จะพบในทุกสังคม โดยทำหน้าที่เพื่อให้สังคมคงอยู่และมีระเบียบ ถ้าสังคมใดปราศจากชั้นหรือถ้าทุกคนมีความเท่าเทียมกันหมดแล้ว สังคมนั้นอาจจะลายตัวไม่รอดได้ จากทฤษฎีนี้จึงจำเป็นต้องมีการให้รางวัลซึ่งอุปกรณ์ในรูปของการได้รับเกียรติ การยกย่อง การให้สิทธิฯลฯ สรุปแล้วกลุ่มทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ มีความเชื่อว่าช่วงชันทางสังคมนั้นแท้จริง คือ วิธีการสูงๆ ต่อไป หรือบ่าหนึ่งรางวัล เพื่อให้สามารถของสังคมยอมรับหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญและหนักหน่วงของสังคมนั้นเอง

Young and Mack (1956) กล่าวว่า ชั้นชันทางสังคมที่แตกต่างกัน ขึ้นจะก่อให้เกิดความแตกต่างกันในเรื่องดังต่อไปนี้

ก. แบบแผนการดำเนินชีวิต ได้แก่ การค้างริมแม่น้ำ ภารกิจลักษณะของครอบครัว ชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน วัฒนธรรม ศาสนา และภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมตลอดจนทัศนคติและบุคลิกภาพของคนในชั้นชั้น

ข. โอกาสของชีวิต ชั้นชั้นสูงจะมีโอกาสในชีวิตมากกว่าชั้นชั้นต่ำ เช่น โอกาสทางด้านการศึกษา ศุขภาพอนามัย การเดือดประกอบอาชีพ ตลอดจนการได้รับการเข้าถึงทางสังคม ในการเข้าสังคมก็ย่อมมีโอกาสกว่าชั้นชั้นต่ำ

ช่วงชันทางสังคมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ของชีวิต เราสามารถเข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์ได้พอสมควร จากการศึกษาช่วงชั้นในสังคม ความแตกต่างทางด้านชั้นชั้นของคนเรานั้นก่อให้เกิดความแตกต่างในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ การศึกษา การนับถือศาสนา ศาสนาในชีวิต การใช้ประเพณี วัฒนธรรม บุคลิกภาพ การประกอบอาชีพ สันหนาการ และอื่น ๆ อีกหลายประการ

จะเห็นได้ว่า สถานภาพทางสังคมหรือชั้นทางสังคมเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สามารถจะคาดคะเนพฤติกรรมหรือความประพฤติของบุคคลในสังคมได้ เพราะว่า ในชั้นเดียวกัน (Strata) มักมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่าบุคคลที่อยู่คนละชั้น ดังนั้น พวกรายจะมีความรู้สึกนิยม ทัศนคติ เป้าหมาย ประสบการณ์ในชีวิต รวมทั้งได้รับผลประโยชน์ถ้าหาก กัน ดังนั้น การศึกษาถึงชั้นของคนในสังคมก็จะสามารถทำให้เข้าใจถึงความประรอดนา ความเท่าเทียมกัน ค่านิยม ความเชื่อ โอกาสและการตัดสินใจของบุคคลนั้น

ในการจัดชั้นทางสังคมนั้น ตัวชี้ต่าง ๆ ที่นิยมใช้เป็นเครื่องจัดชั้นชั้นทางสังคม ได้แก่ อารชิพ การศึกษา รายได้ ชนิดของที่อยู่อาศัย และบริเวณที่อยู่อาศัย (Gordon, 1958)

ความแตกต่างของชั้นชั้นทางสังคมมักจะพบอยู่ในทุกสังคม ถึงแม้ว่าหลักเกณฑ์ที่นำมาใช้ในการจัดชั้นทางสังคมจะแตกต่างกันไปก็ตาม ทฤษฎี Marxian ได้อธิบายว่า ค่าตอบแทนหรือรางวัลในตำแหน่งแห่งเด็กต่างกัน ก็เนื่องมาจากการชั้นชั้น (Class) เครื่องชี้ชั้นทางสังคมของประชากรสามารถนำมาพิจารณาหรืออธิบายถึงการมีส่วนร่วมทางสังคม โดยเชื่อว่า บุคคลที่มีความแตกต่างกันในเรื่องอาชีพ การศึกษา รายได้ จะมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมในปริมาณที่แตกต่างกัน

ทฤษฎีพฤติกรรมทางสังคม

(Social Behavior Theories)

บรรคนักคิดทั้งหลายได้สร้างทฤษฎีขึ้นมาเพื่ออธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ทฤษฎีเหล่านี้ได้ระบุถึงปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ บางทฤษฎีได้ระบุถึงปัจจัยเพียงสองหรือสามประการเท่านั้น แต่บางทฤษฎีได้ระบุถึงปัจจัยหลายประการที่มีผลต่อการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์

Maslow (1970) ได้สร้างทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory) ซึ่งเป็นการจัดลำดับขั้นของความต้องการหรือความจำเป็น (a hierarchy of "need") ซึ่งແທลังที่มาของ การจัดลำดับขั้นของความต้องการนั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของลักษณะทางชีววิทยาของมนุษย์ เขากล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์ถูกผลักดันด้วยความต้องการจำเป็น (Basic needs) ซึ่งขั้นช้อนกันมากน้อย และความต้องการใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอ ความต้องการนั้นก็คงมีอثرเสื่อมไป คือ จะมีแรงขับที่มีพลังผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมโน้มเอียงไปในทางที่จะบำบัดความต้องการนั้นอย่างเสื่อม และเมื่อใดที่ความต้องการขึ้นดัน ๆ ของมนุษย์ได้รับการบำบัดเพียงพอ ก็มีความพอใจดีแล้ว ความต้องการขึ้นต่อ ๆ ไปก็จะเริ่มขึ้นมาตามลำดับ แต่ถ้าไม่ได้รับสิ่งที่จะบำบัดความต้องการอย่างเพียงพอ ความต้องการนั้นจะมีอิทธิพลผลักดันพฤติกรรมของมนุษย์อยู่ตลอดไป และเป็นเหตุให้ความต้องการขึ้นต่อไปเรื่อยๆ ได้ยากอีกด้วย ลำดับขั้นพัฒนาการความต้องการของมนุษย์ (human needs) จากความต้องการจำเป็น “ต่ำสุด” ไปสู่ความต้องการจำเป็น “สูงสุด” มีดังนี้

1. ความต้องการทางชีววิทยาหรือกายภาพ (The physiological or biological needs) เป็นความต้องการทางด้านร่างกาย ได้แก่ น้ำ อาหาร อากาศ ความต้องการที่จะเข้นถ่ายสิ่งที่ร่างกายไม่ต้องการ ความต้องการที่จะบำบัดความต้องการทางเพศ
2. ความต้องการความปลอดภัย (The safety needs) ความต้องการความปลอดภัย เป็นธรรมชาติของมนุษย์หรือสิ่งที่มีชีวิตในอันที่จะดำรงไว้ซึ่งชีวิตของตน
3. ความต้องการความเป็นเจ้าของและความรัก (The Belongingness and love needs) เมื่อมีความพอใจในความต้องการ 2 ประการแรกแล้ว บุคคลจะต้องรู้จักต้องการความรัก ความชอบพอ ความอบอุ่นใจ และความรู้สึกว่าเป็นเจ้าของนับตั้งแต่จาก บิดา แม่ ญาติ เพื่อน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

4. ความต้องการเกียรติยศ (The esteem needs) ได้แก่ ความต้องการเกียรติยศ หรือความภาคภูมิใจในตนเอง ซึ่งจะแสดงให้เห็นโดยบุคคลเริ่มต้องการมีพัฒนาไปเรื่อยๆ ต้องการประสบความสำเร็จ ต้องการความเชื่อมั่นในตนเอง ความเป็นคัวของตัวเอง มีเสรีภาพและต้องการได้รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับของสังคม

5. ต้องการแสดงความสามารถของตนให้เกิดผลต่อสังคม (The need for self – actualization) ได้แก่ ความต้องการที่จะแสดงความสามารถของตนให้ผู้อื่นประจักษ์ว่าตนเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการงาน คือ มีความสามารถในการทำงานให้ก้าวหน้าและประสบความสำเร็จ

ความต้องการทั้ง 5 ประการ มักจะมาเกี่ยวข้องในเรื่องการเกิดมีขึ้น ความต้องการในแต่ละขั้น ไม่จำเป็นจะต้องได้รับการบันดูหรือพอใจอย่างเดิมที่เสียก่อน ๆ ที่จะเกิดความต้องการในขั้นต่อไป แบบของการเกิดความต้องการและความพึงพอใจเกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อบุคคลมีความพอใจมากขึ้น ความต้องการก็จะเกิดเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ทฤษฎีแรงจูงใจของ Maslow เป็นทฤษฎีที่ก่อนข้างแทนเพราเวน่าได้อธิบายการกระทำหรือพฤติกรรมของมนุษย์ว่าเกิดจากความต้องการเจ้าเป็นเพียง 5 ประการเท่านั้น พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจอ่อนกประสงค์และความต้องการลดลงตามปัจจัยอื่น ๆ อีกมากนัก เพราะฉะนั้นอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีสาเหตุหลายประการด้วยกัน อาจจะเกิดจากปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายใน แนวความคิด และอุบัติการณ์ เป็นต้น

Heider (1958) ได้สร้างทฤษฎีความสัมพันธ์ของบุคคล (Theory of Interpersonal Relationships) เขาอธิบายถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่อบุคคล อันจะมีผลต่อการกระทำและความคิดของบุคคล ในการศึกษาของเขานั้นที่เขานำมาใช้ในการอธิบายถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลก็คือ ความเชื่อหรือค่านิยม ซึ่งจะเป็นตัวนำ

พฤติกรรมจากบุคคลหนึ่งไปอังอิกบุคคลหนึ่ง เนากล่าวว่า ด้วยความเชื่อของคนที่แนวทางที่จะบอกถึงอนาคตของคน ๆ นั้นได้ ความเชื่อถือจะสามารถอธิบายความคาดหมายและการกระทำของเข้าได้ เช่นกัน ภาษาคือสื่อของแนวความคิด หมายความว่า ภาษาจะเป็นสัญลักษณ์หรือสื่อของสัมพันธภาพระหว่างบุคคล การวิเคราะห์คำพูด (word analysis) การวิเคราะห์สถานการณ์ (situation analysis) ความเข้าใจเกี่ยวนี้องกับสิ่งแวดล้อม (the underlying concept) ประสบการณ์เกี่ยวกับความยากลำบาก และผลของการกระทำ เหตุผล ความสำนารถ ความพยายาม ความต้องการ ความรู้สึกหรืออารมณ์ ความเป็นเจ้าของและการคาดคะเนของบุคคล ผลจากการศึกษาของ Heider เขายังว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลอันนี้ผลต่อความรู้สึกนิยมและและการกระทำของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับ

1. ความเข้าใจต่อบุคคลอื่น (perceiving the other person)
2. ความเข้าใจของบุคคลอื่น (the other person as perceiver)
3. การวิเคราะห์พฤติกรรมหรือการกระทำในขณะที่มีสัมพันธภาพ (The naïve analysis of action)
4. การมีผลตอบแทนในขณะที่มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น (desire and pressure) คือมีความปรารถนาและความพอยใจ
5. สิ่งแวดล้อม (environment effect) ที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (relations)
6. อารมณ์ ความรู้สึก หรือจิตใจ (sentimental)
7. ความคาดหวังและค่านิยม (ought and value)
8. การขอร้องและการบังคับที่มีผลต่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคล (request and command)
9. การค่านิ่งถึงประโยชน์และโทษที่จะได้รับ (benefit and harm)

10. การเกิดผลต่อคนที่ร่วมให้สัมภาระระหว่างบุคคลเข่นกัน
(reaction to the lot of the other person)

ทฤษฎีความสัมพันธ์ของบุคคลของ Heider ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย
หลักประการที่มีผลต่อการกระทำของมนุษย์

Parsons (1962) ได้สร้างทฤษฎีการกระทำการทางสังคม (Theory of Social Action) เข้าขึ้นมาดังนี้ การกระทำการของมนุษย์ซึ่งรวมเอาผู้กระทำ สถานการณ์ และทัศนคติของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์ จุดเน้นที่สำคัญสำคัญที่สุดคือทัศนคติ ของผู้กระทำ ทัศนคตินี้เรียกว่าอิทธิพลของมนุษย์ แนวโน้ม (orientation) ซึ่งมีส่วนประกอบ 2 ประการ คือ

1. แนวโน้มต่อสิ่งเร้า (Motivational Orientation)
2. แนวโน้มต่อค่านิยม (Value Orientation)

แนวโน้มต่อสิ่งเร้ามีหน้าที่ในการให้ผลลัพธ์ที่จะใช้ในการกระทำและมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

1. Cognitive หมายถึง แนวโน้มที่ทรงกัน ซึ่งที่ผู้กระทำเข้าใจในสถานการณ์โดยสัมพันธ์กับระบบการแสดงความต้องการแนวโน้มแบบนี้เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของการกระทำ

2. Cathetic หมายถึง แนวโน้มที่ประกอบด้วยกระบวนการที่เป็นเหตุให้ผู้กระทำแสดงความรู้สึกทางอารมณ์ หรือความรักเสน่ห์ ที่วัดถูกที่เขากำลังทำหรือได้ทำไปแล้ว ซึ่งนี้สัมพันธ์กับความรู้สึกทางจิตใจ รวมทั้งส่วนประกอบของอารมณ์ ค่างๆ

3. Evaluative หมายถึง แนวโน้มซึ่งแสดงวิธีการขยายผลลัพธ์ของผู้ที่ทำให้เข้ากับผลประโยชน์หรือความสนใจต่าง ๆ โดยที่เขาจะต้องเลือกเอาวิธีอย่างใดอย่างหนึ่ง ในการนี้และสิ่งที่เข้าทำไปแล้ว หากมีผลลัพธ์ทางด้านใดด้านหนึ่ง เขายังสามารถที่จะเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ประทับใจและชอบใจมากที่สุด

สำหรับแนวโน้มของค่านิยม บุ่งไปสู่การตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม หรือมาตรฐานบางอย่างของสังคม แนวโน้มแบบนี้ใช้วิธีการตรวจกันข้ามกับแนวความคิดที่เป็นจุดศูนย์รวมในทางอารมณ์ นั่นคือ เป็นการใช้วิธีตัดสินใจพิจารณาอย่างเดียวไปด้วยวัดถูกประسنก์มากกว่าจะใช้อารมณ์เข้าไปเกี่ยวข้อง แนวโน้มแบบนี้มี 3 ประการคือ

1. Cognitive คือแนวโน้มที่จะเข้าใจความหมาย และความสำคัญต่อสิ่งที่มีอยู่ในสังคม การแสดงออกถึงผลแห่งความพอใจ เมื่อได้ประสบกับการปฏิบัติงานของบรรทัดฐานต่าง ๆ ในสังคมเรียบร้อยแล้ว

2. Appreciative คือแนวโน้มที่จะชื่นชมและประทับใจบรรทัดฐานต่าง ๆ ข้อนี้เป็นการแสดงออกถึงผลแห่งความพอใจ เมื่อได้ประสบกับการปฏิบัติงานของบรรทัดฐานต่าง ๆ ในสังคมเรียบร้อยแล้ว

3. Moral คือแนวโน้มที่จะพิจารณาตัดสินถึงคุณค่าทางศีลธรรมของบรรทัดฐานต่าง ๆ บรรทัดฐานบางอย่างอาจจะเป็นที่ประทับใจแต่ไม่ประสบกับคุณค่าศีลธรรม ดังนั้น บรรทัดฐานที่เข้าใจคือและเป็นที่น่าพอใจนั้นจะต้องมีศีลธรรมประกอบด้วย

แนวความคิดเกี่ยวกับระบบเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ระบบ 3 ประการ คือ ระบบสังคม ระบบบุคคลิกภาพ และระบบวัฒนธรรม

1. ระบบสังคม (Social system) หมายถึง ข้อมูลแห่งความสัมพันธ์ในระบบสังคมนี้จะมีบุคคลจำนวนมาก ได้รับแรงกระตุ้นให้มีความอินซิงชันสูงสุด โดยอาศัยแนวโน้มของเขาว่า ความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ดังกล่าวมานั้นได้รับการอธิบายความหมายตามแนวของระบบแผนที่มีโครงสร้างไว้แล้ว และลักษณะทางวัฒนธรรมร่วมกัน

2. ระบบบุคคลิกภาพ เป็นระบบซึ่งแสดงถึงการที่บุคคลได้รับแรงเร้าซึ่งเกิดจากแนวโน้มในอันที่จะตอบสนองความต้องการขั้นสูงสุด และความต้องการนี้มิอิทธิพลเด่นเหนือแนวโน้มทางอารมณ์ของบุคคล บุคคลิกภาพเป็นลักษณะของบุคคลที่มีชีวิต หรือผู้กระทำซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจความแนวของสังคมและวัฒนธรรมที่เขาได้เรียนรู้ และสร้างระบบแห่งพฤติกรรมของเขามา ดังนั้น ระบบบุคคลิกภาพจึงเกี่ยวข้องกับการประทับตราไว้ในระบบสังคมและวัฒนธรรม

3. ระบบวัฒนธรรม (Cultural system) เป็นระบบที่รวมเอาระบบสังคมทั้งหมด เป็นลักษณะการกระทำที่รวมตัวออกมายังภายนอกในรูปลักษณะเฉพาะอย่างของสัญลักษณ์และการทำให้สัญลักษณ์เป็นระบบดาวร ระบบวัฒนธรรมตามทฤษฎีของ Parsons จึงเป็นผลิตผลของระบบที่มีการประทับตราไว้ในระบบสังคมของมนุษย์และเป็นตัวกำหนดระบบ ระบบวัฒนธรรมมีหลายอย่าง เช่น ภาษา การศึกษา ความเชื่อ และแนวความคิด

สรุป แนวความคิดของ Parsons จุดมุ่งหมายที่มีวัดถูกประทับไว้ หรือจุดมุ่งหมายที่ส่วนร่วม จะได้รับจากกระบวนการ การกระทำการ ทำนายที่ถูกต้อง ที่เกิดจากประสบการณ์ และบางทีก็มีผลต่อการปฏิบัติบางอย่างในสถานการณ์อย่างหนึ่ง การทำนาย เช่นนี้จะเป็นไปได้และมีเหตุผลอย่างถูกต้อง จึงเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎหมายของประเทศนั้นเอง

Lippitt, Watson and Westley (1964) "ได้สร้างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแบบมีแผน (Theory of Planned Change)" โดยระบุถึงการปรับปรุงระบบบุคคลิกภาพ (personality system) หรือระบบสังคม (Social system) การเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคน เนากล่าวว่า เป้าประสงค์ (goals) และค่านิยม (value) เป็นสิ่งที่ชี้นำพฤติกรรมของบุคคล การเปลี่ยนแปลงทัศนคติจะมาไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และการที่จะเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลให้จะต้องก้านนึงถึงตัวผู้นำการเปลี่ยนแปลงและผู้รับการเปลี่ยนแปลง เทคนิคและวิธีการที่จะใช้ในการเปลี่ยนแปลง และปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ แรงเสริม (forces) ซึ่งประกอบด้วยค่านิยม (value) และเป้าประสงค์ (goals) ที่จะเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้เร็วขึ้น แรงเสริม (forces) แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. Change forces เป็นแรงกระตุ้นที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยที่บุคคลอาจจะไม่พอใจกับสภาพเดิมที่เคยเป็นอยู่ ต้องเพชญูกับความอดทน ความขาดแคลนปัจจัยต่างๆ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม สาธารณูรักษ์ และที่อยู่อาศัย จึงเกิดแรงจูงใจที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

2. Resistance forces เป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลไม่ยอมรับวิทยาการใหม่ ๆ สาเหตุอาจมาจากความไม่รู้หรือไม่มีความสามารถที่จะเปลี่ยนแปลง ตัวอย่างของแรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงได้แก่ ความกลัว ความรู้สึกเสื่อม ความล้มเหลว หรือการยึดมั่นในวิธีการหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่เคยอยู่ฝั่งหัว ไม่ยอมรับและปฏิบัติตามสิ่งใหม่ ๆ หรืออาจจะมีประสบการณ์ที่ไม่ดีต่อสถานการณ์นั้น ๆ มาก่อน จึงทำให้เกิดความรู้สึกฝังใจไม่ยอมรับสิ่งใหม่

3. Interference forces เป็นแรงกระตุ้นที่เข้าไปรบกวนและขัดขวางไม่ชอบให้มีการเปลี่ยนแปลงในบางครั้งอาจจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงและอาจจะถูกหลอกไปจากสถานการณ์ แต่ในบางครั้งก็อาจเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้สำเร็จ

นอกจากนี้ เขายังได้เสนอถูกห้ามสำหรับผู้นำการเปลี่ยนแปลงและระบุเวลาต่าง ๆ ของการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนระบุถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระบบผู้รับการเปลี่ยนแปลงในการยอมรับความคิดหรือการยอมรับวิชาการใหม่ ๆ ปัจจัยเหล่านี้ ได้แก่

1. เป้าประสงค์ (goals) การนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ระบบผู้รับบริการนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องให้การช่วยเหลือระบบผู้รับบริการ โดยการกำหนดเป้าประสงค์ของการเปลี่ยนแปลง และแนะนำผู้รับบริการว่าควรจะทำอะไร และทำอย่างไร เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์เหล่านั้น

2. ความคาดหวัง (expectations) ความคาดหวังของผู้นำการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับความคาดหวังของเพื่อนบ้านและญาติของผู้รับบริการ ผู้รับบริการอาจจะรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงคุ้มค่าเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ แต่ต้องการมีเหตุผลเหมาะสมดี และผู้อื่น ก็ต้องการให้เขายอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น ความคาดหวังที่ผู้อื่นมีต่อเขาจะเป็นผลลัพธ์หลักดันให้ระบบผู้รับบริการ ยอมรับความคิด หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

3. ข้อผูกพัน (commitment) ข้อผูกพันเป็นแรงจูงใจขึ้นที่ฐานที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง Lippit, Watson and Westley ได้กล่าวว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงหลายคนที่ทำงานกับองค์กรและชุมชน ได้อ่านในเรื่องความร่วมมือร่วมใจกันว่า เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการทำงานรวมกันของระบบผู้รับการเปลี่ยนแปลง ถ้าผู้รับบริการมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด แสดงว่าผู้รับบริการมีความรู้สึกผูกพันต่อกัน ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องพยายามสร้างความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้รับบริการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด

4. การบังคับ (force) ปัจจัยซึ่งอาจจะไปเพิ่มหรือไปลดความพร้อมของระบบผู้รับการเปลี่ยนแปลง คือ การบังคับ (force) การบังคับแบ่งออกเป็น 3 ชนิด ได้แก่ (1) การบังคับให้เปลี่ยนแปลง (2) การต่อต้าน (3) การรบกวน การบังคับให้มีการเปลี่ยนแปลงมีจุดกำเนิดอยู่ในสถานการณ์ ซึ่งช่วยทำให้ผู้รับบริการเห็นใจที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงสิ่งใหม่ ๆ ส่วนการต่อต้านนั้นก็มีจุดกำเนิดอยู่ในสถานการณ์เข่นเดียวกัน แต่จะไปลดความเห็นใจที่จะเปลี่ยนแปลงลง ส่วนการรบกวนนั้นก็เป็นตัวผลักดันผู้รับบริการให้ยอมรับวิทยาการใหม่ หรือขัดขวางการยอมรับวิทยาการใหม่

5. โอกาส (opportunity) ทฤษฎีนี้เน้นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำการเปลี่ยนแปลงและระบบผู้รับบริการ โดยที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเสนอหรือเปิดโอกาสให้ระบบผู้รับบริการได้ทดลองวิธีการหรือเทคนิคใหม่ ๆ ก่อนที่เขาจะยอมรับไปปฏิบัติจริง เช่น การแนะนำให้เกย์ทรัคกิจการใช้ปุ๋ยเคมี หรือข้าวพันธุ์ใหม่ก็จะต้องมีการสาธิตทดลองให้เห็นประโยชน์ของการใช้ปุ๋ยเคมีและข้าวพันธุ์ใหม่ และเปิดโอกาสให้เขานำมาทดลองปฏิบัติตัวบทเองเสียก่อน เมื่อเขารู้สึกว่าได้ประโยชน์กุ้นค่า เขาถึงจะยอมรับและนำไปปฏิบัติต่อไป

6. ความสามารถ (ability) ในบางครั้งผู้รับบริการนักจะเกิดความกลัวที่จะยอมรับการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ ๆ ทั้งนี้เพราะเข้าใจก็ว่าเขามีความสามารถที่จะปฏิบัติได้ ดังนั้นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มชุมนุมความรู้และทักษะให้แก่ระบบผู้รับบริการเพื่อให้เกิดความสามารถที่จะปฏิบัติการได้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

7. การสนับสนุน (support) ในบางครั้งการช่วยเหลือจากผู้นำการเปลี่ยนแปลงโดยตรงมีบทบาทสำคัญมากในขบวนการเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะช่วยสนับสนุนให้ระบบผู้รับบริการเข้าร่วมในโครงการพัฒนาต่างๆ

ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำการทางสังคม

(The Multiple Factors Theory of Decision Making and Social Action)

ทฤษฎีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ได้อธิบายถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการกระทำการหรือพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวมีที่เห็นมิอันกันและแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีผู้ศึกษาบูรณาการถ่วงของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกระทำการของมนุษย์เป็นทฤษฎีขึ้น เพื่ออธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ท่านผู้นี้คือ William W. Reeder (1980) ซึ่งเขาเห็นว่าโดยทั่วไปแล้ว รูปแบบทางค้านจิตวิทยาสังคม (Social Psychology) ที่เกี่ยวกับการตัดสินใจและการกระทำการทางพฤติกรรมของมนุษย์นั้น นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่จะมองในแง่ที่ว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมซึ่งเป็นปัจจัยภายนอก จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำการทางสังคม แต่ Reeder เชื่อว่า ปัจจัยภายนอกจริง ๆ แล้วไม่มีอิทธิพลโดยตรงต่อการตัดสินใจ แต่บุคคลจะแปลงสถานภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมเหล่านั้นสู่ตัวคน ๆ นั้น ซึ่งการแปลงปัจจัยภายนอกมาสู่ตัวบุคคลนี้จะอยู่ในรูปของความเชื่อ (beliefs) และความไม่เชื่อ (disbeliefs) ซึ่งความเชื่อและความไม่เชื่อนี้จะเป็นเหตุผลที่จะทำให้บุคคลตัดสินใจเลือกกระทำการทางพฤติกรรม ดังนั้นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจไม่ได้เกิดจากปัจจัยภายนอกโดยตรง ในการตัดสินใจและการกระทำการทางสังคมของบุคคลจะประกอบด้วยความเชื่อและความไม่เชื่อหลาย ๆ อันรวมกัน เขาอธิบายว่าการกระทำการทางสังคม (Social action) นั้นประกอบด้วยกันของปัจจัยทางประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่บุคคลอาจจะตัดสินใจกระทำการทางพฤติกรรมอย่างเดียว ก็ได้หรือปัจจัยที่ทำให้เกิดการตัดสินใจจะแตกต่างกัน ดังนั้น Reeder จึงได้รวบรวมถ่วงของปัจจัยที่มีผลต่อการกระทำการของมนุษย์ และได้แยกรูปแบบของการแสดงออกซึ่งการกระทำการทางสังคม (forms of social action expression) ของมนุษย์ออกเป็น 4 รูปแบบ คือ

ก. ความคิดเห็น (opinion) หมายถึงการแสดงทัศนคติให้ปรากฏ เช่น ในรูปของการพูดหรือการเขียน ความคิดของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแตกต่างกันไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และความรู้ที่เขาได้รับ

๗. อารมณ์หรือความรู้สึก (sentiments) หมายถึงความรู้สึกหรือ อารมณ์ที่บุคคลมีต่อบางสิ่งบางอย่างที่อยู่รอบ ๆ ตัวเอง ซึ่งจะมีทั้งความรู้สึกที่ดีและไม่ดี อาจจะแสดงออกมากทางสีหน้าทำทาง เมื่อคิดหรือพูดถึงสิ่งหนึ่ง เช่น ความรู้สึก ต่อหัวเราะให้ถึงหนึ่ง และเมื่อเข้าพบสิ่งนั้นเข้าจะเกิดอารมณ์หรือรู้สึกโกรธและไม่พอใจสิ่งนั้น

๘. การคาดคะเนพฤติกรรม (hypothetical action) คือแนวโน้มของ บุคคลที่จะแสดงพฤติกรรม การที่เข้าจะแสดงพฤติกรรมเข้าจะพิจารณาถึงผลดีผลเสีย ของการที่จะกระทำการใดๆ ก่อน ถ้าหากกระทำการใดๆ ก็จะได้ผลดี มากกว่าผลดีเข้าก็จะไม่ทำ

๙. พฤติกรรมที่แสดงออก (gross behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่ แสดงออกจริง ๆ หลังจากผ่านขั้นตอนของการคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ แล้ว

นอกจากนั้น Reeder ได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ของบุคคลว่าเป็นอุปสรรคกับปัจจัยหลักประการ ซึ่งเรียกว่า ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ (beliefs and disbeliefs) มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง เหตุผลในการกระทำ ของบุคคลที่ Reeder กล่าวถึง คือ

๑. เป้าประสงค์ (goals) คือกิจกรรม วัตถุ ถูกลักษณะ ความเชื่อ ความรู้ ภูมิปัญญา หรือสภาพความเป็นอยู่ที่บุคคลปรารถนาและต้องการหรือไม่ต้องการ และผู้กระทำการพยายามหลีกเลี่ยง ผู้กระทำการอาจต้องการที่อยู่ในสิ่งหรือใช้เป็นเครื่องมือ หรือวิธีการที่จะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติหรือเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงเป้าหมายอื่น ๆ

๒. ความเชื่อ (belief orientation) คือ การรับรู้หรือความเข้าใจ (ความคิด ความรู้) ของแต่ละบุคคลหรือของกลุ่มต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและลักษณะของสิ่ง ต่าง ๆ พฤติกรรมของสิ่งต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันและความตั้งหน้าที่ระหว่างสิ่ง

ค่าง ๆ เหล่านี้ ความรู้ที่ผู้กระทำเข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการเลือกกระทำทางสังคม ในการกระทำทางสังคมใด ๆ ย่อมต้องอาศัยความเชื่ออยู่ด้วยเสมอ

3. ค่านิยม (value standards) คือ ความเชื่อในสิ่งที่ควรจะเป็นและเป็นสิ่งที่ผู้กระทำรับรู้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของวิถีทางในการดำเนินชีวิตของเข้า ความเชื่อในสิ่งค่าง ๆ เช่น ระบบความเชื่อ ทัศนคติ พฤติกรรม คุณลักษณะ กิจกรรมงาน สภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ผู้กระทำเชื่อว่าวิถีปฏิบัติบางอย่างเป็นสิ่งที่ดีของหรือสังคม เห็นดีเห็นชอบสมควรที่จะขัดถือปฏิบัติมากกว่าวิถีปฏิบัติอย่างอื่น ค่านิยมของผู้กระทำทางสังคมจะแสดงออกทางทัศนคติและพฤติกรรมของผู้กระทำทุกรูปแบบ ดังนั้น ค่านิยมจึงมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมในการซักถามให้ผู้กระทำไปตามค่านิยมของเข้า

4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (habits and customs) คือแบบอย่างพุติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้วสืบท่องกันมาด้วยประเพณี และถ้ามีการละเมิดก็จะถูกบังคับด้วยการที่สังคมไม่เห็นชอบด้วย ไม่มีทางอนุமัติหรือลงโทษอย่างเด็ดขาด จากรู้หรือด้วยบทกฎหมายในการตัดสินใจที่จะเลือกกระทำพุติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้กระทำทางสังคม ส่วนหนึ่งเนื่องจากแบบอย่างพุติกรรมที่สังคมกำหนดไว้แล้ว

5. ความคาดหวัง (expectations) คือการรับรู้ของผู้กระทำทางสังคมว่า ผู้อื่น บุคคล กลุ่ม หรือสังคมใดที่รับไปอย่างให้เข้าเชื่อ รู้สึก หรือประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภายใต้สถานการณ์นั้น ความคาดหวังประกอบด้วยสิ่งที่ผู้กระทำคิดว่าเขาควรเชื่อ รู้สึก และประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ผู้อื่นต้องการ ดังนั้น ใน การตัดสินใจกระทำพุติกรรมของบุคคลส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับการคาดหวังของบุคคล อื่นด้วย

6. ข้อผูกพัน (commitments) คือ สิ่งที่ผู้กระทำเชื่อว่า เขาต้องผูกพันที่จะต้องกระทำให้สอดคล้องกับสถานการณ์นั้น ๆ ไม่ว่าในอีกหรือปัจจุบัน เขายังต้องเกร่งครัดต่อประเด็นปัญหาที่เขาเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อม ผู้กระทำจะต้องทำตามรือสัญญาที่ได้ให้ไว้กับผู้อื่น ถึงแม้ว่าผู้กระทำอาจจะชอบกระทำอย่างอื่น ซึ่งเขาก็มีอิทธิพลที่จะเลือกกระทำได้แต่เขาก็จะไม่ทำข้อผูกพันจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและ

7. การบังคับ (Force) คือ ความเชื่อที่อยู่ในใจของผู้กระทำว่าเขาจะ กำหนดให้ตัดสินใจหรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่เขารู้สึกว่าไม่มีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่ นอกจากจะต้องประพฤติปฏิบัติตามปัจจัยการบังคับจะเป็นตัวที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้กระทำตัดสินใจได้เร็วขึ้น เพราะในขณะที่ผู้กระทำต้องใช้เวลากระทำการสิ่งต่าง ๆ นั้น เขายังคงไม่แน่ใจว่าจะกระทำพอดีกรรมนั้นดีหรือไม่ แต่เมื่อมีการบังคับผู้กระทำก็รู้ว่าเขามีทางเลือกอื่น ๆ เหลืออยู่ นอกจากตัดสินใจกระทำพอดีกรรมนั้น ดังนั้น การบังคับจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมผู้กระทำมักมีความโน้มเอียงที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งเมื่อเข้าถูกบังคับให้ทำ

8. โอกาส (opportunity) คือ ความเชื่อของผู้กระทำที่มีต่อสถานการณ์หรือข้อกำหนดและทางเลือกที่มีอยู่ โอกาสจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำการของบุคคล ผู้กระทำมักจะตัดสินใจเข้าร่วมในการกระทำการทางสังคม เมื่อเขายินดีร่วมแล้วเห็นว่าภายใต้สถานการณ์นั้น โอกาสเปิดให้เขาระดับกระทำได้ ดังนั้น การที่ผู้กระทำตัดสินใจและเลือกกระทำการพอดีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงขึ้นอยู่กับจำนวนและลักษณะของโอกาสที่มีในสถานการณ์นั้น

9. ความสามารถ (ability) คือ การรับรู้ของผู้กระทำเกี่ยวกับพลังขีดความสามารถของเขาระหว่างการกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนกระทั่งสามารถบรรลุความสำเร็จได้ภายใต้สถานการณ์นั้น การที่ผู้กระทำทราบมากถึงความสามารถของเขานี้จะนำไปสู่

การตัดสินใจและการกระทำการทางสังคม เพราะเขาถือว่าตัวตัดสินใจกระทำไปแล้ว เป็นมีความสามารถที่จะกระทำได้แน่นอน โดยทั่วไปการกระทำการทางบุคคลนี้ นักกฎหมายพิจารณาความสามารถของคนสองฝ่ายก่อน

10. การสนับสนุน (support) คือ การช่วยเหลือหรือการคัดค้านซึ่งผู้กระทำเชื่อว่าเขากำลังได้รับหรือคาดว่าจะได้รับจากผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งตัวเขายังจะเป็นผู้เลือก ดังนั้น ผู้กระทำมีความโน้มเอียงที่จะตัดสินใจและการกระทำการทางบุคคลนี้อย่างไรอย่างหนึ่งเมื่อผู้กระทำรู้ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากผู้อื่น การสนับสนุนจึงเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกระทำการทางสังคม.

ปัจจัยที่ 10 ประการดังกล่าวเป็นปัจจัยที่ Reeder เชื่อว่าเป็นก่อตุ้นของเหตุผล (Relevant Culuster of reasons) ของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์ ก่อตัวคือ การที่บุคคลจะกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้นย่อมมีเหตุผลในการกระทำการแห่งอยู่ทั้งสิ้น และเหตุผลดังกล่าวก็มีได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยใดปัจจัยหนึ่ง แต่จะประกอบด้วยกัน ของเหตุผลหลายประการ ซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างกัน

ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำการทางสังคม ซึ่งกล่าวถึง ปัจจัย 10 ประการที่มีผลต่อการตัดสินใจหรือการกระทำการทางบุคคลนี้ของบุคคล ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่า บุคคลกระทำการทางบุคคลนี้เมื่อเขามีความเชื่อและสิ่งที่เขากำลังเป็นความเชื่อของเข้า ซึ่งหมายความว่า การกระทำการทางสังคมนี้ใช้เกิดจากอิทธิพลของปัจจัยทุกประการ คือต้องมีสารและสถานการณ์ท่านั้น แต่ผู้กระทำรู้ว่าปัจจัยเหล่านี้ สามารถที่จะเปลี่ยนเป็นความเชื่อหรือความไม่เชื่อ และจะมีอิทธิพลต่อการกระทำการทางสังคม

Reeder ได้สรุปถึงแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยทางเหตุที่จะมีผลต่อการกระทำการทางสังคม ดังนี้

1. ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคมจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละคนก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ
2. บุคคลหรือองค์กรจะตัดสินใจหรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งผู้ตัดสินใจเองคิดว่าสอดคล้องหรือตรงกับปัญหาหรือสถานการณ์นั้น ๆ
3. เหตุผลบางประการอาจจะสนับสนุนการตัดสินใจและเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ
4. เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจได้ให้น้ำหนักที่แตกต่างกันในการเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ
5. เหตุผลที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจนั้น ไม่ได้มาจากการเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งหรือทั้งหมด แต่เป็นกลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะนั้น ๆ
6. 在การตัดสินใจ กลุ่มเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส
7. กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้น ย่อมเปลี่ยนแปลงได้
8. สำหรับกรณีเฉพาะบางอย่าง ภัยได้การกระทำทางสังคมจะมีนิ่งอยู่ร่องที่จะมีทางเลือกสองหรือสามทางเพื่อที่จะตอบสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ
9. ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจอาจจะเลือกทางใดทางหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล
10. เหตุผลที่จะตัดสินใจ สามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกเลือกแล้ว

ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่

(Structural – Functional Theory)

ทฤษฎีนี้อธิบายว่า สังคมจะดำรงความเป็นสังคมอยู่ได้จะต้องมีโครงสร้าง (Structure) เพื่อปฏิบัติหน้าที่ (Functions) ต่าง ๆ ในสังคม เช่น ทำหน้าที่ใน

การผลิตอาหาร ผลิตภัณฑ์ใหม่ และอบรมให้ภูมิปัญญาของสังคม ได้เรียนรู้และเป็น
ของสังคม เป็นศูนย์ กล่าวได้ว่า หน้าที่เหล่านี้ของ ทำให้สังคมสร้างสถาบัน^(Institutions) เพื่อจัดระบบในเรื่องคังก่อว่า เช่น ระบบการผลิตและการแจกแจง
ระบบการสนับสนุน เพื่อแก้ไขปัญหาของภูมิปัญญา เปรียบเสมือนเป็นกลไก (mechanism)
และการปฏิบัติหน้าที่ของกลไกของสถาบัน ทำให้สังคมอยู่ในลักษณะสมดุลเกลื่อนที่^(moving equilibrium) ซึ่งหมายถึงว่า มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเสมอ และสถาบัน^{ทางสังคม}ต่าง ๆ จะปรับตัวเข้าหากัน มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในทางสังคมและ
ภูมิศาสตร์

ทฤษฎีนี้อธิบายต่อไปอีกว่า แต่ละสถาบันทางสังคมนักจากจะปฏิบัติ
หน้าที่ของตนตอบสนองความต้องการของภูมิปัญญาของสังคมแล้ว ยังต้องตอบสนอง
สถาบันสังคมอื่น ๆ พร้อมกันไปด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่
ของสถาบันสังคมมีลักษณะสนับสนุนและส่งเสริมซึ่งกันและกัน เช่น สถาบันครอบ
ครัวมีหน้าที่ในการอบรมภูมิปัญญาของครอบครัวให้เรียนรู้และเป็นของสังคม ก็มีส่วน
สนับสนุนสถาบันการปกครองในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย สังคมนุยชี้แจงนี้
สภาพสมดุล คือ ครอบครัว การปกครองก็ต้องด้วย

อย่างไรก็ตี สมดุลดังกล่าวเป็นสมดุลเกลื่อนที่ เพราะเหตุว่าอาจเกิดการ
เปลี่ยนแปลงขึ้นในส่วนหนึ่งส่วนใดก็ได้ และส่งผลกระทบไปยังส่วนอื่น ๆ เช่น
สถาบันครอบครัวของสังคมไทย เกษห้ออาชญากรรม ก็ต้องมีส่วนหนึ่งของครอบ
ครัว ปฏิบัติหน้าที่สำคัญอย่างก่อน แต่ต่อมาเมื่ออุดมการณ์ประชาธิปไตยเป็นที่ยอมรับ
กันแพร่หลายในสังคมไทย ทำให้เกิดความคิดว่า ภาระและภูมิปัญญาของครอบครัว
ควรจะมีสิทธิในการดำเนินกิจการของครอบครัวบ้าง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาข้อยุ่งยาก
ที่ภาวะการณ์ดังกล่าวส่งผลให้กระทบถึงสถาบันศาสนा สถาบันการปกครอง ในที่สุด
เป็นผลให้สังคมเปลี่ยนสภาพใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

เนื้อหาสาระของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ อาจสูปได้ 4 ประการ

คือ

1. สังคมทุกสังคมมีโครงสร้าง ที่ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ อ่ายองค์หน้า และต่อเนื่องพอกัน
2. สังคมทุกสังคมมีโครงสร้างที่ผสมผสานส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน อ่ายองค์พอกัน
3. ส่วนต่าง ๆ ของสังคมทุกส่วน ต่างมีหน้าที่อย่างหนึ่งต่อสังคม เช่น ค่างไว้ซึ่งชีวิตของสังคม
4. โครงสร้างสังคมที่ปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้ ทุกส่วนเข้มแข็งกับความสอดคล้องด้วยกัน ภายในระบบคุณค่าของมวลมนุษย์

Parsons และ Merton และนักคิดท่านอื่น ๆ เห็นด้วยกับทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ แต่ก็ได้มีข้อสังเกตต่าง ๆ ดังนี้

1. ยอมรับว่าทุกสังคมอย่างที่มีอยู่ หรือคงสภาพอยู่ไม่ใช่ว่าจะมีประโยชน์หรือนิหน้าที่อยู่ อย่างไรก็ตาม อาจมีการหน้าที่ คือ ประโยชน์ที่แฝงไว้ก็ได้ อย่างที่เรียกว่า การหน้าที่แฝง (latent function)
2. สังคมไม่ได้เป็นระบบบุรณาการ บางส่วนในสังคมอาจจะไม่มีคุณค่า (non-functional) หรืออาจจะเป็นโทษ (dysfunctional)
3. ของที่มีอยู่แล้วในระบบอาจจะมีประโยชน์เฉพาะบางส่วนในระบบ แทนมีผลร้ายต่อระบบทั้งหมดด้วยก็ได้
4. สิ่งที่มีประโยชน์อาจเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นก็ได้
5. ส่วนต่าง ๆ ในระบบสังคมไม่จำเป็นต้องเข้ากันได้ดี คือ ย้อนมีการขัดแย้งกัน แนวคิดนี้ขัดกับแนวคิดเดิม ซึ่งถือว่าส่วนต่าง ๆ ในสังคมสอดคล้องกัน

จากเนื้อหาสาระของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ อาจจะพิจารณาได้ 2 กรณีด้วยกันคือ

1. เพื่อใช้ในการอธิบายลักษณะและคุณสมบัติของชุมชน ส่วนประกอบของโครงสร้างและความสัมพันธ์ระหว่างกัน

2. เพื่อใช้อธิบายลักษณะของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นเรื่องของความไม่แน่นอน และผลของการเปลี่ยนแปลงอาจเป็นที่พ่อใจหรือไม่เป็นที่พ่อใจของสามาชิกของสังคม ด้วยเหตุนี้ มนุษย์จึงพยายามรักษาสถานภาพคงที่เอาไว้ เพราะไม่แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงจะบังเกิดผลดีหรือผลร้ายแก่ตน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ไม่ว่าสามาชิกของสังคมจะต้องการหรือไม่ ทั้งนี้เพราะผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่รวมกันเข้าเป็นวัฒนธรรมนั้นขึ้นมาเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ การเครื่องครัวหรือการซื้อมันในระเบียบประเพณี โดยไม่ยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงอันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ข้อนจะทำให้เกิดการขัดแย้ง ความตึงเครียด ความกัดคดขึ้นในสังคม เพราะฉะนั้น สังคมในอุดมคติหรือสังคมที่ดีนั้น จะต้องเป็นสังคมที่มีการปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสภาพการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ มิฉะนั้นก็จะทำให้เกิดปัญหาสังคมถ้าหลัง ความผุ่งเหลืองไม่เป็นระเบียบขึ้นในสังคม

ทฤษฎีความขัดแย้ง

(Conflict Theory)

ทฤษฎีความขัดแย้งมุ่งเน้นวิเคราะห์สังคมในระดับมหาภาค และถือว่า สังคมมีฐานะเป็นหน่วยหนึ่ง ความแตกต่างระหว่างทฤษฎีความขัดแย้งและทฤษฎีการหน้าที่ คือ ทฤษฎีการหน้าที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เป็นนามธรรม คือ คำนิยมและบรรทัดฐาน แต่ทฤษฎีความขัดแย้งให้ความสำคัญต่อพฤติกรรมที่เป็นรูปแบบ โดยเฉพาะการขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม และอธิบายสาเหตุ ตลอดจนรูปธรรมของความขัดแย้งด้วยปัจจัยที่เป็นรูปธรรม เช่น ผลประโยชน์หรืออำนาจ

ทฤษฎีความขัดแย้งแนววิภากย์วิธี (Dialectical Conflict) ของ Karl Marx มีแนวคิดแบบวิวัฒนาการ แต่เห็นว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นแบบ

วิถีทางวิธี ทัศนะเกี่ยวกับวิถีทางวิธีนี้ Marx ได้รับอิทธิพลมาจากการ Hegel นักปรัชญาชาวเยอรมันที่มีชื่อเสียง เขาถือว่าตัวการในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง คือ ความคิดซึ่งเป็นนามธรรม Marx ถือว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดเพราแวงผลักดันทาง “วัตถุ” ซึ่งเป็นรูปธรรม เขายังถือว่า “จิต” หรือ “ความคิด” ได้รับอิทธิพลจากสภาวะทางวัตถุ ความคิด ความช้ำ ในทฤษฎี Marx ที่ค่าของมาในรูปของวัตถุ แนวคิดของ Marx เป็นแบบ “ลัทธิวัตถุนิยม” (Materialism) ซึ่งถือว่าสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความสุขคือ การมีปัจจัยทางเศรษฐกิจตี คือ ร่ำรวยหรือมีทรัพย์สมบัตินามก อารมณ์ ความรู้สึก ความรัก จินตนาการ ประชญา ความเชื่อ หรือศรัทธา มิได้มีความหมายสำคัญต่อมนุษย์ในสายตาของลัทธินี้

Karl Marx อนิบาลตามเหตุของความขัดแย้ง และกระบวนการเป็นปฏิปักษ์ต่อ กันระหว่างกันระหว่างกลุ่มในสังคม โดยมีสอนด้วยว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมต่างกัน พอกaruปได้ว่า

- ความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นระบบที่เดินไปด้วยผลประโยชน์ขัดกัน
- ระบบของสังคมนั้นเองที่สร้างความขัดแย้งขึ้น
- ความขัดแย้งเป็นสัญญาณของหนึ่งที่มีท้าไปและหลีกเลี่ยงไม่ได้ในระบบสังคม
- ความขัดแย้งนักจะปรากฏในรูปของการเป็นปฏิปักษ์ในผลประโยชน์ระหว่าง 2 ฝ่าย
- ความขัดแย้งส่วนมากเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดสรรที่มีจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจ
- ความขัดแย้งเป็นที่มาที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม

จากสอนด้วยว่า Marx ให้เห็นว่า ความไม่เท่าเทียมกันในการแบ่งสรรทรัพยากรที่หายาก ก่อให้เกิดความขัดแย้งในผลประโยชน์ระหว่างฝ่ายที่เสียเปรียบและฝ่ายที่ได้เปรียบ เพื่อฝ่ายที่เสียเปรียบรู้สึกหรือระหนักในผลประโยชน์

ของตนก่อให้เกิดความไม่พอใจหรือกังขาต่อความชอบธรรมของระบบการแบ่งสรรที่เป็นอยู่ เกิดเป็นความขัดแย้งอย่างเป็นເປົ້າ แล้วเมื่อฝ่ายเดียวมีเอกสารทางดุคุณการณ์ มีการจัดตั้งทางการเมือง ระบบทางสังคมก็จะถูกแบ่งออกเป็น 2 ข้า น้ำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรง และการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบสังคม

กระบวนการความขัดแย้งแนววิทยาลี Marx ถือว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากสภาพที่เป็นอยู่ (Thesis) ต่อมาปะทะกับสภาพที่ตรงกันข้าม (Antithesis) จนกระทั่งถูกสภาพเป็น ผลแห่งการขัดแย้ง (Synthesis) นี้เป็นกฎหมาย ด้วยที่จะต้องเกิดขึ้นเสมอ อย่างไรก็ตาม เมื่อการเปลี่ยนแปลงมาถึงผลแห่งการขัดแย้ง แล้ว ผลแห่งการขัดแย้งนั้นจะถูกสภาพเป็น สภาพที่เป็นอยู่แล้วต่อไป ดังนั้นกระบวนการเช่นนี้จะดำเนินไปเช่นนี้เรื่อยๆ

Ralf Dahrendorf กล่าวว่า ความขัดแย้งคือแรงอยู่ในทุกหน่วยสังคม กลุ่มน้ำใจเล็ก ชุมชน องค์กร หรือสังคมรวม เพราะเมื่อที่ใดมีความสัมพันธ์ทางอัน雅 เกิดขึ้นย่อมมีฝ่ายหนึ่งมีบทบาทเป็นผู้ปักธง และอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายถูกปักธงเสมอ ฝ่ายปักธงมีผลประโภชน์จาก การรักษาอัน雅 และสถานภาพของตนไว้ ส่วนฝ่ายถูกปักธงจะได้ผลประโภชน์ จากการจัดสรรอัน雅เสียใหม่ ภายใต้เงื่อนไข บางอย่าง ทั้ง 2 ฝ่ายจะระหนักในการเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน และนำไปสู่การแบ่งแยก เป็น 2 ข้า ที่ขัดแย้งกัน เมื่อความขัดแย้งยุติลง และมีการจัดสรรอัน雅ใหม่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมแล้ว ความสัมพันธ์ทางอัน雅ก็จะเกิดขึ้นอีก และนำไปสู่ความขัดแย้งอีกต่อไป ในมิติสืบสาน เป็นวัฏจักรของความขัดแย้งอันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางอัน雅

George Simmel ให้ความเห็นเกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ไม่จำเป็นต้องนำไปสู่ความรุนแรง หรือสัมถังระบบสังคมเดิม เสมอไป ตรงข้ามการมีความขัดแย้งในระดับต่ำ จะช่วยให้ระบบสังคมมีความมั่นคงยั่ง

ขึ้น และถ้าความขัดแย้งเป็นไปในทางบวก จะมีผลดีต่อสังคม โดยมีส่วนติดตามเกี่ยว กับบรรณชาติของสังคมไว้ดังนี้ คือ

- ความสัมพันธ์ทางสังคม มีทั้งที่เป็นการสमานฉันท์และเป็นปฏิปักษ์ ต่อกัน
- การสमานฉันท์และการเป็นปฏิปักษ์ที่มาจากการสัญชาตญาณของ มนุษย์จากเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางสังคม
- ความขัดแย้งซึ่งเป็นลักษณะอย่างหนึ่งที่มีทั่วไปในระบบสังคม แต่ ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องนำสังคมไปสู่การแตกสลายหรือการ เปลี่ยนแปลงเสมอไป
- ความขัดแย้งเป็นกระบวนการสำคัญประการหนึ่ง ที่ช่วยให้สังคม หรือส่วนบุคคลของสังคมค่าแรงอยู่ได้

ข้อเสนอของ Simmel เกี่ยวกับปัจจัยที่นำไปสู่ความรุนแรงของการขัด แย้ง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านอารมณ์ ระดับของความผูกพันกับภาษาในกลุ่มของแต่ละฝ่าย เป็นต้น และข้อเสนอเกี่ยวกับหน้าที่ หรือพื้นที่ของความขัดแย้งที่มีต่อกัน แต่ต่อ สังคมทั้งระบบ เช่น ก่อให้เกิดความเป็นปีกแห่งภาษาในกลุ่ม การรวมศูนย์อ่านทาง ภาษาของกลุ่ม ทำให้เกิดบรรทัดฐานใหม่ ก่อให้เกิดการรวมตัวของกลุ่มพันธมิตร

ข้อสังเกตของ Simmel ในการวิเคราะห์ความขัดแย้งในสังคม คือ มนุษย์เรามีแรงผลักดันจากภายในที่ทำให้แสดงความไม่เป็นมิตรกันมา หรือเพื่อ ความต้องการที่จะเกลียดและต่อต้าน แต่ในขณะเดียวกันก็มีความรู้สึกต้องการที่จะรัก และใจที่กีดกัน ดังนั้น ความขัดแย้งในเรื่องผลกระทบโดยชั้น อาจแสดงให้ปรากฏออกมานะ ในรูปของพฤติกรรมที่ไม่เป็นมิตรต่อกัน เพราะไปกระตุ้นสัญชาตญาณความต้องการที่ จะเกลียด แต่ก็อาจจะไม่แสดงออกมานะเพราะน้อยกว่าสัญชาตญาณความรักใคร่ ใจ หรือไม่ก็ถูกทำให้บรรเทาลงด้วยความสัมพันธ์อันกتمเกลี่ย

C. Wright Mills เป็นผู้นำการต่อต้านความคิดถูกตุ่น โครงสร้างและหน้าที่ในงานเขียนเรื่อง "Power elite" (1956) ของ Mills เขายังได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลในการกำหนดความสัมพันธ์ของบุคคลและกลุ่มภายในสังคม Mills สรุปว่า ในสังคมเมริกัน มีกลุ่มนายทุนอุดสาหกรรมกลุ่มนายพล และนักการเมือง เป็นผู้กำหนดชะตากรรมสังคม เขายังเชื่อในเรื่องข้อขึ้นนำว่า คนส่วนน้อยเป็นผู้มีอำนาจ คนส่วนมากที่ถูกกันออกไปด้วยพลังต่าง ๆ ที่เขาไม่อาจเข้าใจและไม่อาจควบคุมได้

Lewis Coser อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องความเข้มข้นของระยะเวลาและหน้าที่ของความขัดแย้ง โดยรักภูมิอิงซ์น เขายังให้เห็นว่า ความสำคัญของลักษณะโครงสร้าง ลักษณะของผลประโยชน์หรือ ประเด็นที่ขัดแย้งกัน และเงื่อนไขเกี่ยวกับภาระที่มีความตื้น แต่ในขณะเดียวกัน Coser ก็มีความเห็นขัดแย้งกับ Simmel ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความขัดแย้งเกิดจากการไม่ยอมรับในความชอบธรรมของระบบการจัดการทรัพยากรที่มีจำกัด และความเข้มข้นของการเอาเปรียบนั้น เขายังว่าความจริงยังมีเงื่อนไขอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกิดหรือไม่เกิดความขัดแย้งอีก เช่น ระดับการเลื่อนขั้นทางสังคม การเปิดโอกาสหรือช่องทางระหว่างความกดดัน อันเนื่องมาจากการไม่พอใจในระบบการจัดการทรัพยากร ตลอดจนเงื่อนไขเกี่ยวกับบุคลิกภาพ หรือภาวะทางจิต เช่น ลักษณะของการควบคุมตัวขององค์กรที่เสียเปรียบ เป็นต้น สรุปแล้ว Coser มองความขัดแย้งว่า หากไม่รุนแรงและไม่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ก็เป็นสิ่งที่ดี ความขัดแย้งที่รุนแรงมักจะพบเฉพาะในสังคมที่มีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงยาก (Rigid System) เพราะไม่เปิดโอกาสให้มีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ทั้งสิ้น

Morton Deutsch นั้นอธิบายว่า ความขัดแย้งก็คือ การเกิดกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องและเน้นในแต่ละบุคคล ระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่ม นอกจากนั้น เขายังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น จุดหมายของกิจกรรม ประสิทธิภาพ ในการขัดแย้ง การรับรู้ที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริง ตลอดจนฝ่ายต่าง ๆ ในการขัดแย้ง และได้เสนอแนะแบบต่าง ๆ ในการขัดแย้ง ได้แก่ ความขัดแย้งแท้จริง

(Veridical conflict) ความขัดแย้งการสัมพันธ์ (Contingent conflict) ความขัดแย้งผิดตัว (Displaced conflict) ความขัดแย้งผิดประเภท (Misattributed conflict) ความขัดแย้งซ่อน (Latent conflict) และความขัดแย้งลวง (False conflict)

นักคิดแนวทฤษฎีความขัดแย้ง ดือว่าสังคมอยู่ในภาวะความขัดแย้งระหว่างกันที่ต่างๆ นาร์กซ์ เห็นว่า การขัดแย้งเกิดขึ้นระหว่างชนชั้นต่างๆ นักคิดแนวทฤษฎีความขัดแย้งในบุคปัจจุบันเห็นว่า การต่อสู้เพื่ออำนาจและทรัพย์สินเกิดขึ้นไม่เพียงแต่ระหว่างชนชั้นเท่านั้น แต่เกิดขึ้นระหว่างเรื่องชาติและชนชาติต่างๆ แม้กระนั้น เพศที่ต่างกัน นักคิดแนวทฤษฎีความขัดแย้งสนใจศึกษาปัญหาดังต่อไปนี้ ทำให้เกิด ဓิทธิพลหรือชุมชนที่มีอิทธิพลจึงสามารถอยู่ในอำนาจได้ กลุ่มอิทธิพลเหล่านี้ควบคุมสถาบันต่างๆ ในสังคม เช่น โรงเรียน ศาสนา และสื่อสารมวลชน กลุ่มจะต้องทำอย่างไร สังคมจึงจะมีความยุติธรรมมากยิ่งขึ้น

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์

(Symbolic Interaction Theory)

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ นักคิดที่สำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ George H. Mead, Herbert Blumer และ Erving Goffman เขา มีแนวโน้มที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มเล็กมากกว่าที่จะศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์เป็นทฤษฎีว่าด้วยความคิดเรื่องการกระทำการระหว่างกัน (Interaction) และสัญลักษณ์ (Symbolic) ที่ศึกษานุษย์แต่ละคน และขยายความสัมพันธ์ออกไปเป็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม และสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้จึงนับเป็นทฤษฎีจุลภาคที่เน้นในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม ทำให้บุคคลสามารถรับรู้ตัวตน โลกรอบตัวต่างๆ และในการสัมพันธ์นี้บุคคลจะตีความหมายของสัญลักษณ์ต่างๆ ที่บุคคลแสดงออกมากล่าว จึงแสดงพฤติกรรมโดยต้อนรับออกไป ทฤษฎีนี้ไม่ได้มองว่าหัวใจจิตใจเป็นสิ่งของ แต่

มองว่าเป็นกระบวนการที่มีความต่อเนื่องในตัวของมันเองในการทำหน้าที่ของสัญลักษณ์

Mead เน้นความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลนั้นอยู่ที่การมีและการใช้ความหมายร่วมกัน กลยุทธ์ที่สำคัญในการวิเคราะห์ของ Mead อยู่ที่การได้มาซึ่งจิตใจหรือภูมิคุณของจิตใจ และอัตลักษณ์ในบริบทของปฏิสัมพันธ์ทางสังคม แล้วไปเชื่อหาการก่อรูปโครงสร้างสังคมหลังจากนั้นที่แสดงให้เห็นว่า สังคมจะอยู่รอดได้ เพราะสามารถมีความสามารถที่จะใช้ความนึกคิด รู้จักตัวเองและเข้าใจคนอื่น ดังนั้นผลงานของ Mead ในกรอบของปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์จึงอยู่ที่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง จิตใจ อัตตา และสังคม Mead ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าบทบาทของจิตใจในพฤติกรรมทางสังคมเป็นเรื่องเกี่ยวกับ 1) ความสามารถในการใช้สัญลักษณ์ที่มั่นคง วัตถุสิ่งของต่าง ๆ ในโลกสังคม 2) ความสามารถในการซักซ้อมอยู่ในช่วงแนวทาง การกระทำที่มีให้เดือกด้วยจะก่อให้เกิดผลอย่างไร และ 3) ระดับการกระทำที่ไม่เหมาะสม แล้วเดือกด้วยทางการกระทำจะประ掏ถูกอกนาภัยนอกอย่างเหมาะสม Mead ให้ชื่อกระบวนการทางจิตใจนี้ว่า *imaginative rehearsal* นอกจากนั้นยังได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ในการรับรู้และแปลความหมายของการกระทำจะประ掏ให้เห็นว่า คนเรามีความสามารถที่จะเอาบทบาทของคนอื่นมาพิจารณาอยู่ในใจ (*role-taking*) นี่เป็นจากความสามารถที่เราต้องร่วมมือกับคนอื่น นี่คือความต้องการ นี่คือความโน้มเอียง และนี่คือความพร้อมทางจิตใจอย่างไรบ้าง แล้วก็นำมาประกอบการพิจารณา ศักยภาพซักซ้อมอยู่ในใจ ประเมินผลที่จะเกิดขึ้นแล้วเดือกด้วยทางการกระทำของคนให้สอดคล้องด้วย ความสามารถทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว Mead ถือว่าเกิดขึ้นจากการที่มนุษย์เรามีจิตใจ

Blumer เช่นกันว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลเปลี่ยนหรือกำหนดความหมายของการกระทำท่อ กัน การมีปฏิกิริยาต่อกันกันมิได้มีโศก痛รุ่งคือการกระทำของบุคคล แต่จะเป็นปฏิกิริยาต่อความหมายของการกระทำ

Goffman มุ่งความสนใจไปที่การแสดงบทบาท (Role) ที่ปัจเจกบุคคล แสดงออกมาร่วมถึงสัญลักษณ์ เช่น ภาษาถ้วย ท่าทาง เสื้อผ้า การจัดการสิ่งแวดล้อม รอบตัว สถานที่ ฯลฯ ปัจเจกชนจะใช่องค์ประกอบเหล่านี้ในการควบคุมความหมาย ของเหตุการณ์ เขาได้นำความคิดเรื่องบทบาท (Role) ในทางสังคมวิทยาไปสู่การ วิเคราะห์เชิงลักษณะการวิเคราะห์พฤติกรรมของปัจเจกชนทั่วไป ใน การวิเคราะห์ของ Goffman เขายังได้ใช้ตนเอง (self) หรือปัจเจกบุคคลเป็นหน่วยในการวิเคราะห์ ซึ่งเขา ได้รับอิทธิพลมาจากการ Mead กล่าวว่า ตนเอง (self) จัดการกับความต้องการที่เกิดขึ้น ระหว่าง I กับ me ในการแสดงความหมายของตนเองในการปฏิสัมพันธ์กับปัจเจกชน แต่ “ตนเอง” ในความหมายของ Goffman ไม่ใช่สิ่งมีชีวิตที่มีตัวตน ดังนั้น ใน การวิเคราะห์เกี่ยวกับตนเอง เราจะถูกต้องมากกว่าความเป็นตัวของตัวเอง จากบุคคล ที่อาจจะได้รับประโยชน์หรือสูญเสียประโยชน์จากตัวเอง เนื่องจากตัวบุคคลและร่าง กายของบุคคลเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการร่วมมือที่จะเป็นตัวหนึ่ง เป็นเดียว ซึ่งขึ้นอยู่กับสิ่งที่จะช่วยผลักและค้ำจับให้ตัวเองไม่ได้มีอยู่ในตัวบุคคลนั้น Lofland ได้กล่าวว่า แนวความคิดเกี่ยวกับตนเองของ Goffman นั้นประกอบด้วยองค์ ประกอบ 2 ประการ ได้แก่ ตนเองที่เป็นทางการ (official self) ที่ปรากฏในสถาน การณ์ทางสังคม เป็นลักษณะภายนอกของปัจเจกชน และเป็นรูปแบบของการควบคุม ทางสังคม เช่น สถานการณ์การบังคับให้ผู้ร่วมด้วยความต้องสารภาพถึงสิ่งที่เหมาะสม เป็นต้น อีกองค์ประกอบหนึ่งของตัวตน คือการแสดงลักษณะ หรือการแสดงบทบาท หรือการ จัดการที่จะสร้างความประทับใจในตนเอง ตนเองในความหมายนี้เป็นแรงกระตุ้นให้ การเปลี่ยนแปลงของอารมณ์และความรู้สึก Goffman ได้เปรียบเทียบการปฏิสัมพันธ์ ในชีวิตประจำวันของมนุษย์กับการแสดงละครบนเวทีได้อย่างน่าสนใจว่า “การกระทำ ต่าง ๆ (acts) ของมนุษย์เราและการปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ของเรานั้นชีวิตประจำวัน มี สัญลักษณ์เประบานง่ายมาก สามารถดารงอยู่ได้ด้วยการแสดงออกทางสังคม การ แสดงออกที่ไม่ดี หรือการแสดงดุจดั่งถือเป็นการคุกคามต่อปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ในลักษณะเดียวกับการแสดงในโรงละคร” ดังนั้น จากความหมายที่เขายังไง จึงพอ เห็นได้ว่า Goffman ไม่ได้อธิบายว่าตัวเองเป็นเจ้าของตัวผู้กระทำ แต่เป็นผู้ของ การปฏิ

สัมพันธ์เชิงลักษณะระหว่างผู้แสดงและผู้คุณเอง (self) ก็อ ผลทางการแสดงที่เกิดขึ้นจากตัวที่น่าสนใจ เมื่อจากปัจจัยบุคคล (ผู้แสดง) อยู่ในการปฏิสัมพันธ์เชิงการแสดง ดังนั้น ผู้แสดงถึงต้องควบคุมการแสดงให้อุ่นไว้ไปด้วยดี

หลักการพื้นฐานสำคัญของทฤษฎีสัมพันธ์สัญลักษณ์ ก็อ มนุษย์แทกต่างจากสัตว์ชั้นต่ำ ก็อ สามารถสืบทอดความสามารถในการเกิดได้ ความสามารถที่จะคิดของมนุษย์ถูกหล่อหลอมจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ใน การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มนุษย์เราระเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้มนุษย์เราสามารถมีการกระทำและปฏิกริยาได้ตอบอย่างมนุษย์ มนุษย์เราสามารถที่จะแก้ไขศักดิ์เปลี่ยนหรือยกเลิก ความหมายและสัญลักษณ์ที่มนุษย์ใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของการนิยามหรือให้ความหมายแก่สถานการณ์นั้น ๆ มนุษย์เราสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ดังกล่าวได้ก็ตัวเหตุผลส่วนหนึ่งที่ว่า มนุษย์มีความสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์หรือได้ตอบกับตัวเอง ทำให้มนุษย์มีความสามารถตรวจลองวิธีทางของการกระทำที่จะเป็นไปได้ต่าง ๆ พิจารณาผลคือผลเสียที่อาจจะเกิดขึ้นก่อนที่จะเลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป และแบบแผนต่าง ๆ ระหว่างการกระทำและปฏิสัมพันธ์ก่อให้เกิดก่อตุ่นต่าง ๆ และสังคมต่าง ๆ จึงมา

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

(Exchange Theory)

นักสังคมวิทยาที่สำคัญในครุนี้ ได้แก่ George C. Homans, Peter M. Blau และ Richard Emerson ทฤษฎีนี้ได้รับอิทธิพลมาจากการ 1) เศรษฐศาสตร์ เชิงอรรถประโภชน์นิยมที่เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์เศรษฐกิจ และจะแสวงหาผลประโยชน์ทางวัสดุให้มากที่สุด โดยการแลกเปลี่ยนกับผู้อื่นในตลาดแห่งขันเกร 2) มนุษย์วิทยาเชิงหน้าที่ ที่เชื่อว่า ความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับกฎ หรือบรรทัดฐานของการให้และการรับ ก็อ ผู้รับจะต้องมีข้อมูลพื้นในการให้ตอบ

และ 3) จิตวิทยาเชิงพฤติกรรม ที่เชื่อว่า ทั้งมนุษย์และสัตว์ เป็นสิ่งที่มีชีวิตที่แสวงหา รางวัลโดยจะเลือกทางเลือกที่ให้ผลตอบแทนมากที่สุด และรับโทษน้อยที่สุด

Homans ได้อาศัยแนวคิดและหลักจิตวิทยาที่มีอยู่ในผลงานของ B.F. Skinner ซึ่งเป็นผู้นำของสำนักวิชาการนี้ ประเด็นสำคัญในแนวคิดของ Homans มีดังนี้ คือ

- ในการกระทำหลาย ๆ อย่าง ถ้ามีอย่างหนึ่งเมื่อกระทำไปแล้วจะได้รับรางวัลน้อยที่สุด ก็จะเกิดความไม่นิมเอียงที่จะกระทำเข่นนั้นอีก
- คนเรามีความไม่นิมเอียงที่จะกระทำกิจกรรมที่เห็นว่าจะนำรางวัลที่มีค่ามาให้แล้วนำรางวัลมาให้
- คนเรามีความไม่นิมเอียงที่จะกระทำในสิ่งที่มีโอกาสทำได้สำเร็จ
- ถ้ากิจกรรมหน่วยหนึ่งของคนอื่นมีค่าสำหรับเรา เราคืนมีความไม่นิมเอียงที่จะกระทำในสิ่งที่คนอื่นคนนั้นจะสนองตอบแล้วนำรางวัลมาให้
- คนเราพยายามกระทำให้ได้มาในสิ่งที่มีค่าสำหรับตัวเอง อิ่งถึงนั้นนี่ค่ามากเท่าไร ก็จะซึ่งพยายามมากเท่านั้น
- ในอคิดที่เพ่งจะฝ่าไปในเรื่ว ๆนี้ คนเรายังไหรับรางวัลจากกิจกรรมที่คนอื่นทำให้มากเท่าไร แต่ละหน่วยของกิจกรรมที่เขาทำเพื่อให้เราซึ่งมีค่าน้อยลงสำหรับเรามากซึ่งนั่น

ผลงานของ Homans ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีจุดบกพร่องหลายอย่าง เช่น จึงได้แก้ไขข้อเสนอเดิม แต่เพิ่มเติมข้อเสนอใหม่ สำหรับข้อเสนอเดิมได้แก้ไข ดังนี้ ในอคิดที่ฝ่านมา ถ้ามีสิ่งเร้าบางอย่างหรือสิ่งเร้าชุดหนึ่งเกิดขึ้น แล้วเราสามารถตอบกลับไป และการตอบสนองนั้นนำรางวัลมาให้ แล้วปัจจุบันถ้ามีสิ่งร้าที่คล้ายสิ่งร้าในอคิดมากเท่าไร เราคืนมีความไม่นิมเอียงที่จะตอบสนองกลับไปแบบนั้นเข่นเดียวกัน

ข้อเสนอของ Homans ที่เพิ่มเติม ได้แก่ การอธิบายว่าเมื่อเราไม่ได้รับรางวัล จากการกระทำที่คาดหวังว่าจะได้รับ หรือได้รับการลงโทษ ที่เราไม่ได้คาดหวัง เราเกี่ยวกับและมีความโน้มเอียงที่จะประพฤติก้าวร้าวได้มาก และจากบรรดาการกระทำที่มีให้เลือก คนเราจะเลือกกระทำในสิ่งที่เราเห็นอยู่ในขณะนั้นว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการเอาค่าของผลการกระทำอย่างด้วยโอกาสที่จะได้ผลนั้นน่าสูงกว่าผลลัพธ์ที่จะได้จากการกระทำอย่างอื่น

Blau ได้อธิบายพฤติกรรมการแลกเปลี่ยน โดยอาศัยหลักเบื้องต้นและแนวคิดสำคัญ ๆ เช่นเดียวกับ Homans ซึ่งเขาได้ให้ข้อเสนอไว้ดังนี้

- ถ้าคนเราคาดหวังในกันและกันว่ากิจกรรมหนึ่งที่ได้กระทำไปจะนำกำไรมาให้ก็ย่อมมีความโน้มเอียงที่จะกระทำการกิจกรรมนั้น
- ถ้ากิจกรรมอย่างหนึ่งนำมาซึ่งรางวัลที่คาดหวังได้ เห็นอนคิดอยู่เรื่อย ๆ กิจกรรมนั้น ก็จะเตือนค่าลงแล้วโอกาสที่จะกระทำการกิจกรรมนั้น ๆ อิกก็ย่อมจะน้อยลง
- การเกิดขึ้นของพันธุกรรมที่ต่างฝ่ายต่างมีต่อกัน หลังจากที่ได้ทำการแลกเปลี่ยนกันบ่อยขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว ก็ใช้พันธุกรรมเป็นเครื่องนำทางการแลกเปลี่ยนที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง
- ถ้ามีการละเมิดพันธุกรรมดังกล่าวซ้ำซึ้งต้น ฝ่ายที่ถูกละเมิดก็จะกระทำการลักษณะเป็นการลงโทษฝ่ายละเมิด
- หลังจากความสัมพันธ์ได้ถูกสถาปนาขึ้นมาแล้ว ก็จะเกิดหลักเรื่องความยุติธรรมขึ้นมาควบคุม ขั้คระเบียบการแลกเปลี่ยน และจะมีการบังคับใช้ในทางลบถ้ามีการละเมิดเกิดขึ้น
- คนเรามีความสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยนกับคนอื่นก็เพราจะมองเห็นโอกาสที่จะได้รับรางวัล ถ้าไม่มีสิ่งนี้ก็จะไม่มีความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน รางวัลในที่นี่ Blau หมายถึง เงิน การให้ความเห็นชอบ

ความกูมิใจหรือความเคารพนับถือ และการทำตามคำแนะนำหรือ คำร้องขอ

Emerson ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในเชิงแอกเพลี่ยน เขาเน้น
ว่า ความสัมพันธ์ในเชิงแอกเพลี่ยนจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าผู้ที่เริ่มต้นก่อนหรือเสนอ
ก่อนไม่ได้รับการสนับสนุนหรือไม่ได้รับการยอมรับ ในการพิจารณาความสัมพันธ์ขึ้น
มาแล้ว ความสัมพันธ์จะดำเนินไปอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ 1) การใช้อำนาจ 2) การ
สร้างความสัมคุต Emerson มีแนวคิดเรื่อง เครื่องข่ายในการแอกเพลี่ยนเครื่องข่ายในที่นี้
หมายถึง ความสัมพันธ์ในเชิงการแอกเพลี่ยนที่มีผู้เกี่ยวข้องมากกว่า 2 คน ซึ่งอาจ
จะมีทรัพยากรหรือคุณสมบัติเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ได้

สรุปทฤษฎีนี้เน้นว่า มนุษย์มีความต้องการมาก แต่ไม่สามารถสนับสนุน
ทดแทนความต้องการนั้น ต้องติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยใช้กฎเกณฑ์ความยุติธรรม
ในการแอกเพลี่ยนสิ่งที่ตนของขาด ปัญหาสังคมอาจเกิดขึ้นจากโครงสร้างสังคมที่ไม่
อำนวยประโยชน์คือสามารถในสังคมอย่างทั่วถึง

ทฤษฎีพัฒนาการ (Development Theories)

ทฤษฎีว่าด้วยความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

(The Stage of Economic Growth)

ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจอีกเอนิດในช่วงทศวรรษปี 1950 เป็นผลมาจากการที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่น ได้แก่ องค์การสหประชาชาติของแต่ละประเทศ ประเทศกำลังพัฒนามีอัตราการเติบโตของประชากรสูง
ถึง 2.5 % ประเทศที่พัฒนาเริ่มให้ความช่วยเหลือทางการเงินและวิชาการแก่ประเทศ
ที่อยู่พัฒนา และการเริ่มแนวคิดการวางแผนเศรษฐกิจในประเทศตะวันตก เช่น รัสเซีย
สาธารณรัฐอเมริกา และเยอรมัน

W.W. Rostow นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจอเมริกัน ได้เสนอว่าทฤษฎีนี้มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสังคมแบบดั้งเดิม (Traditional Society) โครงสร้างสังคมยังมีการแบ่งชั้นระดับต่างๆ แต่ถือเกณฑ์กรรมเป็นสาขารากของระบบเศรษฐกิจ
2. ขั้นสภาวะก่อนระบบเศรษฐกิจขึ้น (Pre - Conditions for Take off) Rostow ให้ความสำคัญการพัฒนาขึ้นนี้เป็นพิเศษ ขั้นนี้จะเน้นถึงบทบาทภาคราชและภาคธุรกิจที่ตอบสนองค้านอาหาร ขยายตัวทางการตลาดและเงินทุนไปสู่ภาคอุตสาหกรรม
3. ขั้นทะยานขึ้น (Take - off) เป็นระยะที่เพิ่มการลงทุนการผลิตภาคอุตสาหกรรมมีบทบาทมากขึ้น
4. ขั้นผลักดันไปสู่เศรษฐกิจเต็มโตเดิมที่ (Drive to Maturity) เป็นระยะที่มีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีใหม่ในการจัดสรร และใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ แรงงานเปลี่ยนแปลงไปเป็นแรงงานที่มีฝีมือ
5. ขั้นที่มีการบริโภคบานปลาย (The Age of Mass Consumption) เป็นระยะที่มีการบริโภคอุปโภคด้วยอุดมสมบูรณ์ มีสภาพการซื้อขายงานอย่างเต็มที่ ประเด็นสำคัญของทฤษฎีนี้คือ เพิ่มการออมและการลงทุน

ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory)

ทฤษฎีนี้เป็นผลมาจากการสำเร็จของโครงการพื้นฟูยุโรป ตั้งแต่ปี 1945 ซึ่งเน้นการสร้างตัวแบบการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และพัฒนาประชาธิปไตยแบบตะวันตก ทฤษฎีนี้เริ่มแพร่หลายในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960

ประเด็นสำคัญของทฤษฎีนี้ เน้นถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมจากสังคมดั้งเดิม ไปสู่สังคมทันสมัยแบบตะวันตกซึ่งได้แก่ มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีโดย การพัฒนาอุตสาหกรรมมีความก้าวหน้าทางการคิดต่อสื่อสาร คุณภาพ นุ่งเน้นสร้างค่านิยม ทักษะคิดที่มุ่งมั่นทำงานให้ดีที่สุด (Achievement Oriented) รวมทั้งการมี

สถาบันทางสังคมตามแบบสังคมตะวันตก มีการเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิต โดยใช้ทุนเข้มข้น (Capital Intensive) มีการวางแผนพัฒนาจากส่วนกลางหรือจากบนลงต่ำ (Top – down Planning)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีระดับจุลภาค ที่มุ่งอธิบายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงในสังคม ซึ่งเป็นระบบพฤติกรรมการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ และเป็นการกระทำของปัจจัยชน ซึ่งจะพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทั้งในรูปธรรมและนามธรรม ทางด้านรูปธรรมได้อธิบายถึงกระบวนการก่อให้เกิดอุคตสาหกรรมและกระบวนการก่อให้เกิดการขยายตัวของเขตเมือง ทางด้านนามธรรมได้อธิบายถึงกระบวนการก่อให้เกิดความมีเหตุมีผล หรือการยกเว้นความมีเหตุผล สังคมทันสมัยจะเกิดจากกระบวนการต่อสาธารณะของสังคมต่าง ๆ เพราะระบบดังกล่าวจะก่อให้เกิดการเลื่อนขั้นทางสังคม และการจำแนกทางโครงสร้าง การเลื่อนขั้นทางสังคมมี 3 แบบ คือ 1) การเลื่อนขั้นทางภาษา ได้แก่ การเข้าชั้นการมีชีวิตความเป็นอยู่ทั่วโลกสถาบันฯ 2) การเลื่อนขั้นทางสังคม ได้แก่ ความมีเกียรติ มีอำนาจ และอภิสิทธิ์ต่าง ๆ 3) การเลื่อนขั้นทางชีว ได้แก่ ความคิด ทักษะ และภาระ ที่วนการจำแนกทางโครงสร้าง หมายถึง เรื่องความชำนาญเฉพาะอย่างและการกำหนดบทบาทที่ชัดเจน ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของสังคมทันสมัย

ดังนี้ ภาวะทันสมัยของทฤษฎีทันสมัย จึงเป็นการพิจารณากระบวนการพุติกรรม การกระทำระหว่างกันของมนุษย์โดยถือว่า พฤติกรรมการกระทำการของปัจจัยชนแต่ละคนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของระบบ และก่อให้เกิดภาวะทันสมัย ซึ่ง เพราะฉะนั้นการที่ชาวบ้านจะยอมรับสิ่งใหม่ ๆ หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ปัจจัยอย่างหนึ่ง ก็คือ ประสิทธิภาพของตือและชนิดของตือ เป็นดัง

ทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory)

ทฤษฎีนี้มีกำเนิดมาจากการปัญหาความต้องพึ่งพาในประเทศกลุ่มลاتินอเมริกันในปลายทศวรรษที่ 1960 โดยนักสังคมศาสตร์และเconologist ที่สำคัญ ได้แก่

F.H. Cardoso (ชาวนาราชีส) T.D. Santos (ชาวนาราชีส) ผู้เขียน The Structure of Dependence และ A.G. Frank (ชาวยอร์นัน) สังกัดสำนักวิชาคาก นิพลงานเกี่ยวกับการพัฒนาในลัตินอเมริกัน ผู้เขียน Development of Underdevelopment)

ประเด็นสำคัญของทฤษฎีนี้ ได้แก่ แนวความคิดการพัฒนาที่มีกรอบความคิด ตอนให้หรือปฏิเสธ แนวคิด ทฤษฎีความทันสมัย โดยมองว่าความต้องพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเป็นระบบทุนนิยมโลกของประเทศพัฒนาแล้ว หากเป็นผลกระทบจากลักษณะนักพัฒนาทางโครงสร้างของเศรษฐกิจ สังคม การเมืองภายในประเทศต้องพัฒนาเองไม่ เพราะในระบบทุนนิยมโลกประกอบไปด้วยประเทศศูนย์กลาง ซึ่งเป็นประเทศตะวันตกทุนนิยมที่พัฒนาแล้ว และประเทศบริหารหรือประเทศต้องพัฒนา ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มประเทศทั้งสองนี้ จะมีในลักษณะที่ประเทศบริหารต้องคงพึ่งพาประเทศศูนย์กลางตลอดเวลา และถูกประเทศศูนย์กลางเอาไว้เบริญ นอกจานนี้ยังมีการอุดชั้บส่วนเกินทางเศรษฐกิจของประเทศบริหาร ลักษณะเช่นนี้ จึงเป็นสาเหตุของความต้องพัฒนาในประเทศต้องพัฒนา แนวทางแก้ไขปัญหาความต้องพัฒนาคือ การปฏิวัติแบบสังคมนิยม และการตัดความสัมพันธ์แบบพึ่งพาที่เกมนีต่อประเทศศูนย์กลาง

นักทฤษฎีการพึ่งพาถือว่า การต้องพัฒนาไม่ใช่ภาวะเมืองขึ้น ผลสืบเนื่องจากอุตสาหกรรมนิคม และกระบวนการก่อตัวของทุนนิยมโลก ผลลัพธ์ให้ประเทศศูนย์กลางมั่งคั่ง มีอำนาจ และสะสมทุนขึ้น โดยการอุดชั้บมูลค่าส่วนเกินจากประเทศบริหาร เพราะฉะนั้น การที่ประเทศศูนย์กลางมั่งคั่งขึ้นเป็นกระบวนการเดียวกันและต่อเนื่องกับความยากจนของประเทศบริหาร กระบวนการดังกล่าวทำให้ชนชั้นกลางของประเทศต้องพัฒนาขาดการสะสมทุนได้อย่างอิสระ และถูกอุดชั้บจากศูนย์กลางทางออก คือ การปลดเปลื้องจากภาวะการพึ่งพาเพื่อการพึ่งตนเอง การวิเคราะห์โดยอาชีวทฤษฎีการพึ่งพา ต้องอาศัยการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและเยี่ยมแนวคิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองของสังคมโลกสังคมหนึ่ง เช่น หลักการเบื้อง

ด้านและดูองค์ประกอบทางชนชั้น และความสัมพันธ์ทางการผลิต ฐานะทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ และบทบาทของรัฐในการกำหนดนโยบายประเทศ

ทฤษฎีความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs Theory)

ทฤษฎีนี้ มีขึ้นในช่วงกลางทศวรรษที่ 1970 โดยเน้นความสำคัญของ การพัฒนาไปที่ตัวคนเป็นสำคัญ ครอบคลุมความคิดทฤษฎีนี้ได้พัฒนามาจากยุทธศาสตร์ การพัฒนา 3 แนวคิด ได้แก่

1. แนวคิดการพัฒนาเพื่อการจ้างงาน (Employment Oriented Strategy) ขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ (ILO) ในปี 1969 ที่มุ่งเน้นการใช้แรงงานเข้มข้น แผนการใช้ทุนโดยมีการเดือกด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม

2. แนวคิดการกระจายรายได้กับด้วยการเติบโต (Redistribution with Growth) ของธนาคารโลก Hollis B. Chenery รองประธานธนาคารโลกได้เสนอ แนวคิดนี้ โดยเป็นบรรณาธิการร่วมกับ Ahluwalia เปียนหนังสือชื่อ Redistribution with Growth ในปี 1974 เป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยการกระจายรายได้ไป สู่กลุ่มเป้าหมายที่ยากจน

3. แนวคิดการพัฒนาอีกวิธีการหนึ่ง (Another Development) ได้นำเสนอในที่ประชุมมูลนิธิ Dag Hammarskjold ประเทศสวีเดน ในปี 1975 เป็นการ พัฒนาที่เน้นความต้องการของคน (Need Oriented) เป็นหลัก

จากแนวคิดทั้ง 3 ข้างต้น ได้นำไปสู่แนวคิดความจำเป็นพื้นฐานซึ่งมี องค์ประกอบ 2 ประการ คือ

ประการแรก องค์ประกอบที่ตอบสนองความจำเป็นทางวัตถุ ได้แก่ ความจำเป็นด้านความมั่งคงปลอดภัย (Security Needs) และความจำเป็นด้านสวัสดิภาพของชีวิต (Welfare Needs) ซึ่งก็คือ ปัจจัยต่างๆ ในการดำรงชีวิต เช่น อาหาร เครื่องผุ่งห่น ที่อยู่อาศัย น้ำดื่ม ฯลฯ

ประการที่สอง องค์ประกอบที่ครอบคลุมของความจำเป็นทางจิตใจ ได้แก่ ความจำเป็นทางด้านเอกสารลักษณ์ (Identity) คือ ได้รับการยอมรับ การอยู่ร่วมกันกับผู้คนในสังคม หลักเลี่ยงความแบปลกแยก (Alienation) และความจำเป็นด้านเสรีภาพ (Freedom Needs) ก่อการเดือดดัดสินใจได้หลักเลี่ยงการถูกบังคับ

กลุ่มที่สำคัญในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของประชาชน จะเกี่ยวข้องกับการลดอัตราการว่างงาน การเพิ่มผลผลิตให้ถึงระดับความต้องการพื้นฐาน การกระจายการสาธารณูปโภคทางด้านสาธารณสุข การศึกษา แหล่งน้ำ บ้านเรือน ศุขภูมิ ที่เพียงพอแก่ประเทศที่มีรายได้ต่ำ

แนวคิดความจำเป็นขั้นพื้นฐานดังนี้มีวิธีโคบเฉพาะที่ใช้เป็นสากลได้ทั่วไป เพราะสภาพความแตกต่างกันของแต่ละประเทศ รวมทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่แตกต่างกันนั้นเอง แต่ละประเทศจะกำหนดเป้าหมายความจำเป็น ขั้นพื้นฐานของตนเอง

ในประเทศไทย โครงการพัฒนาสังคม สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้นำแนวคิดปรับใช้เป็นเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Minimum Needs Indicators) และปรับใช้เป็นเครื่องมือในการ พัฒนา

เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ 1) ศุภภาพดี 2) มีความสุขใจ 3) มีที่อยู่อาศัยและสภาพความเป็นอยู่ที่ดี 4) เงินและทรัพย์สินเพียงพอ 5) มีสภาพแวดล้อมที่ดี 6) มีความปลอดภัย 7) ได้รับความยุติธรรม 8) มีเสรีภาพ 9) อยู่กันอย่างสันติสุข และเกื้อกูลกัน 10) อื่นๆ

แนวคิดเชิงนิเวศวิทยา

แนวคิดนี้มองว่า มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมหรือระบบ นิเวศ นิเวศวิทยามาตรฐาน คือ การศึกษาฐานแบบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีชีวิตหรือสิ่ง

แวดล้อมต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะดำเนินไปอย่างมีระบบ เรียกว่า ระบบนิเวศ ระบบนิเวศ หมายถึง หน่วยพื้นที่หนึ่งที่ประกอบด้วยสังคมของสิ่งที่มีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมที่ทำหน้าที่ร่วมกัน

องค์ประกอบของระบบนิเวศ มีดังนี้

- หน่วยพื้นที่ คือ ระบบนิเวศจะถูกจำกัดขอบเขตและขนาดให้มี อาณาเขตที่ชัดเจน
- สังคมของสิ่งมีชีวิต คือ โครงสร้างทั้งหมดที่มีอยู่ในระบบนิเวศนี้ อาจเป็นสิ่งมีชีวิต หรือไม่มีชีวิต สิ่งที่มีมุขย์สร้างขึ้นหรือไม่ได้ สร้างขึ้นก็ได้
- การทำหน้าที่ร่วมกัน คือ องค์ประกอบทั้งหมดในระบบนิเวศ อย่าง มีบทบาทหรือหน้าที่ของตนเอง ซึ่งสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่อยู่ ร่วมกันสิ่งต่าง ๆ ได้

จากความหมายของสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศนี้ จะเห็นได้ว่าความ สัมพันธ์ของทั้งสองสิ่ง จะต้องมีอยู่ด้วยกันตลอด คือ ระบบนิเวศจะต้องมีสิ่งแวดล้อม เป็นโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติหรือที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้น จึง ต้องมีเรื่องของมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้อง เพราะมนุษย์จะเป็นผู้กำหนดเหตุปัจจัยได้หลาย อย่างในระบบนิเวศ และมนุษย์ก็จะได้รับผลกระทบจากการบันทึกเช่นเดียวกัน ที่ สำคัญมนุษย์ไม่สามารถหลุดออกจากระบบนิเวศ จึงจำเป็นจะต้องให้ระบบมีโครงสร้าง เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ การที่ระบบนิเวศจะคงอยู่ได้จะต้องสร้างภาวะสมดุลตาม ธรรมชาติ กล่าวคือ สิ่งต่าง ๆ ในระบบนิเวศจะควบคุมตัวเองและรักษาสภาพตัวเอง ได้ โดยพยาบาลจะปรับปรุงให้เกิดสภาพดังกล่าวตลอดเวลา เรียกว่า การคงสภาพ ดัง นั้น การที่ปัจจัยบางตัวในระบบนิเวศมีความนักพร่อง หรือมีสิ่งแผลกปลอมนา กระแทบ ปัจจัยในระบบนิเวศจะทำให้มีผลกระทบต่อโครงสร้างในระบบนิเวศ

สรุปแล้ว การเขียนเดินทางของสิ่งที่มีชีวิตจะถูกจำกัดด้วยสภาพแวดล้อมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม มนุษย์จะอยู่นอกราบเนื้อ กดูเกย์ที่นี่และเข้าสู่กับความสามารถของมนุษย์ที่จะดัดแปลงสภาพแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้น การพัฒนาในแนวโน้มนี้ จะเป็นการใช้แรงงานมนุษย์มากขึ้นโดยใช้เทคโนโลยีมากขึ้น

บทที่ 5

คำอ่านท้ายบท

1. อธิบายการประยุกต์ใช้การนี้ส่วนร่วมทางสังคมกับโครงการพัฒนาชุมชน
2. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการสอนรับวิชาการใหม่กับโครงการพัฒนาชุมชน
3. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพฤติกรรมสังคมกับโครงการพัฒนาชุมชน
4. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการตัดสินใจและการกระทำทางสังคมกับโครงการพัฒนาชุมชน
5. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่กับโครงการพัฒนาชุมชน
6. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีความขัดแย้งกับโครงการพัฒนาชุมชน
7. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์กับโครงการพัฒนาชุมชน
8. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนกับโครงการพัฒนาชุมชน
9. อธิบายการประยุกต์ใช้ทฤษฎีพัฒนาการกับโครงการพัฒนาชุมชน